روسیا و ئۆکراین کامیان هەڵەشەن بە سەر یەکترا!...
نوسینی: ئیدریس مستەفا

خوێندنەوەیەکی سیاسی رەخنەییە بە تەنگژەی ئۆکراین

وتەیەک:

ئەوەی لە ئۆکراین روودەدات لە چوارچیوەی ململانێیەکی گەورەتردایە کە چەندان دەیە و سەدەیە دەچێتە پێشەوە ئەویش کێشەی هەردوو جەمسەری رۆژهەڵات-رۆژئاوایە کە لە نیویدا کێشەی ئۆراسیا و ئەوروپا و باشوری دەریای چین و ...هتد لە خۆ دەگرێ. پەلامار و پاوانخوازیەنی نیوان هەردوو جەمسەر مێژووی جیهانی ئەمەی مرۆڤیان نەخشاندووە و لەوەناچی ئەمجارە ئەم جیهانە ئاوها بمێنێ گەر شەڕێکە ببێتە جەنگ و جەنگەکەش بە دەستکردنەوەی چەکی ئەتۆمی کۆتایی پێ بێت. لەگەڵ ئەوەی روسیا لە دوای جەنگی ساردەوە بە پەردە وەک بلۆکێکی سەرمایەداری دەرکەوت و دەشیویست ببێتە بەشێک لەو سیستەمە کاپتاڵیستیە غەربیەی لە جوڵەیەکی بەردەوام بوو بەڵام بلۆکی رۆژئوایی رییان پێگرت و نەیانهێشت بەو تایبەتمەندێتیەی خۆیەوە بێتەوە ناوەوە بەڵکو دەیانویست وەک وڵاتێکی ئاسایی و تێکشکاو و لاواز و پەراوێز بێتە ناو سیستەمە سەرمایەداریەکەیانەوە کە روسیا ئەمەی قبوڵ نەکرد و رەتی کردەوە. بەڵام ئەو قبوڵ نەکردنەی روسیا لە لایەن رۆژئاواوە و رەتکردنەوەی روسیا بە باوەشی رۆژئاوا بەو زینگەیەی ئەوان لێی دەخوازن یەک راستیە مێژوییە دەسەلمێنێ ئەویش راستی مێژوویی ململانێی رۆژهەڵات (چین و هند و روسیا وئەوانی تر) و رۆژئاوایە و وا لە گۆرەپانی ئۆکرایندا دەتەقێتەوە. واتە کێشەی ئۆکراین رەگەکەی لە مێژوویەکی مەودا فراوانتردایە و وا لە پەلاماری سەربازی روسیادا خۆی دەنوێنێ و منیش لێرەدا وردبینی لەسەر کێشەی ئۆکراین و روسیا دەکەم.

ئێمە لە دنیایەکی نوێی سیاسی فکریدا دەژین کە تەواو جیاوازە لە دەورانەکانی سەدەی رابردوو. هەندێک لەو جیهانبینیانەی دنیامان پێ دەدی و ئەو چەمکانەشی دنیامان پێ شیدەکردەوە و لیک دەدایەوە چیدی بە کەڵکی ئێستاکانی نایەن چونکە ناتوانن وەڵامێکی پێ بە پێست بە تەنگژە و کێشەکان بدەنەوە. چەمکی نیشتمان، داگیرکاری، بەرەنگاری، هێز و ئیرادە ئەو چەمکانەن کە تێگەیشتنی تازەیان

لەمان دەوە لە بەرئەوەی مەبدەیە جێگیرەکانیان کەوتونەتە لەرزە. نیشتمان بەو مانایەی دەولەتی نەتەوەیی دروست دەکات و ئەو دەوڵەتە و خاکەکەی دەبنە مەبدەئێکی پیرۆز و ستراتیجی بەی کە بە درێژایی دوو سەدەی رابردوو، چونکە چەمک و قەوارەی دەوڵەتی نەتەوەیی و نیشتمان لەو دەورانەوە بەرجەستە بوو، ملیۆنان مرۆڤ بە خۆیان و ماڵ و حاڵیانەوە بوونە قوربانی ئەو مەبدەئە بە ئەوەی بەروبومێکی مرۆیی گشتگیری وەک بەختیاری و ژیانی شایستە بە مرۆڤ هەبێ،
لەو ڕۆژەوەی روسیا پەلاماری سەربازی بەسەر ئۆکراین دەست پێکردووە و هەموو دنیای لەگەڵ خۆیدا سەرقاڵ کردووە کە هەموو قەوارە دەوڵەتی و نادەوڵەتی و ڕێکخراو و کەس و لایەنە حزبی و ئایدیۆلۆجی و سیاسیەکان نەک هەر قسە و هەلوێستی خۆیان هەبێ لەسەری بەڵکو تێزی سیاسی فکری خۆیان بە بەیان کرد هەر لەمسەری چەپەوە تاکو ئەوسەری لیبراڵی و قەومی. کوردستانی خۆمان و نێوەندە سیاسی و رۆشنبیریەکەی وەک بەشێک لەو بەدەنە جیهانیە قسە و هەڵوێستی سیاسی خۆیان هەبوو لەسەری لەگەڵ بەیان کردنی تیزی سیاسی فکری خۆشیان لەو بارەیەوە. لەو نیوەندەدا گوێ بیستی چەمکی نیشتمان و داگیرکاری و بەرگری دەبووین کە دەرئەنجامی پەلاماری سەربازی روسیا بە سەر ئۆکراین دروست بووە. لەگەڵ ئەم جەمکانەدا زۆر کەم گوێ بیستی چەمکێکی تر بووین ئەویش چەمکی هەڕەشەیە کە جەوهەری هەڵایسانی شەڕەکەیە. ئەوەی سەرەکیە لەم باسەدا ئەوەیە دەست ببرێ بە هۆکارانەی شەڕەکەیان دروست کرد نەک کە شەڕەکەی دەست پێکرد یان کێ پەلامات دەدات. خاڵی جەوهەری ئەوەیە ببینە کە لە پشت هەڵایسانی شەڕەکانەوەیە نەک شەڕکەرەکان کێن چونکە ڕۆشنترین شت ئەوەیە لایەنەکانی دەستوێخۆکە ببینە. لەم شیکارکاریەدا پاشخانە مێژووییەکان و هەنووکەییەکانی ئەو کێشەیە بە پشت بەستن بە کۆمەڵە زانیاری و بەڵگە و تێزی سیاسی و فکری چوار لە کەسە دیارەکانی دنیای ئەمڕۆی سیاسی فکری دەخەمە روو کە هەر یەکەیان لە روانگەی مەیلی سیاسی هزری خۆیەوە وەک لیبراڵی و چەپ و ریالیزمی رامیاری سەیری تەنگژەی یۆکراین دەکەن

پاشخانی مێژوویی

پێش ئەوەی دەست بە باسەکەم بکەم بەم گرنگە ئاماژەیەکی کورت بدەم بەوەی ناتۆ چیە. هەموان دەزانین کە ناتۆ چیە و دوای جەنگی جیهانی دووەم دروست بوو کە ئەو دەم هەموو وڵاتانی ئەوروپای ڕۆژئاوا، جگە لە ولاتانی ئەسکەندەنافیا، لەگەڵ ئەمریکا و کەنەدا و دواتر تورکیا گرتەوە. دیارە هۆکار یاخود بنەمای دروست بوونی هاوپەیمانی ناتۆ بە روو بە روو بوونەوەی یەکێتی سۆڤیەت بوو وەک یەکەمین سکرتێری

گشتی ناتۆ، هەستینگ ئیزمەی ١٩٥٢، رایگەیاند. ئەمە لە کاتیکدا یەکێتی سۆڤیەت هاوپەیمان بوو لەگەل غەرب دژ بە ئەڵمانیای هیتلەری لە ساڵی ١٩٤٥ ەوە. بەڵام، دیارە پلانی ستارتیجی رۆژئاوا، بە تایبەت ئەمریکا و بەریتانیا، چاوبڕێنە بە خاکی روسیای گەورە وەک چۆن لە مێژووی هاوجەرخیاندا ناپلیۆن و هیتلەر کردیان.
ئۆکراین وەک وڵات و قەوارەیەکی سیاسی لە مێژوودا بوونی نەبووە و بگرە یەکێک لە بنەچە سەرکییەکانی روس بووە و لە مێژوودا بە روس کییڤ ناسراو بووە. لەگەڵ سەرکەوتنی شۆڕشی روسیادا بەلشەفییەکان لە ساڵانی بیستی سەدەی رابردوودا کۆمارێکیان وەک کۆمارەکانی تری یەکێتی سۆڤیەت دروست کرد بە ناوی ئۆکراین. (ئۆکراین ئەو دەنگەژەیە کە روسەکان و ئۆکرانییەکانی ئێستا بە وڵاتەکەیان بەکاری دەهێنن بۆیە من ئۆکراین لە جیاتی یۆکرەینی ئینگلیزی و ئۆکرانیای کوردی و عەرەبی بە کار دەهێنم.) لە دوای روخانی یەکێتی سۆڤیەتیەوە ساڵی ١٩٩١ ئۆکراین بوو بە یەکەم جار لە مێژووی خۆیدا بوو بەو وڵاتەی کە ئیستا هەیە.
گرنگی ئۆکراین بۆ روسیا هەمەلایەنەیە بە رادەیەک ستراتیجیترین کۆماری کۆنی یەکێتی سۆڤیەتە کە ئاسایشی نەتەوەیی و نیشتمانی روسیای ئیستای فیدراڵ راستەوخۆ پیوەی بەستراوە بۆیە سەرانی روسیای ئەو کات دانیشتنێکی تایبەتی مێژوویان لەگەڵ بلۆکی رۆژئاواییدا بەست سەبارەت ئۆکراین. لەو دانێشتنەدا بەرپرسانی روسی داوایان کرد کە رۆژێ لە رۆژان ئۆکراین نابیە ببێت بە ئەندامی ناتۆ و هەردوو لا بە رێککەوتن گەیشتن و مەرجەکانیش ئەوە بوو کە سۆڤیەت دەستبەرداری ئەلمانیای رۆژهەڵات دەبێ و لە بەرامبەریشدا ئۆکراین دەبێ وڵاتێکی بێ لایەن وەک سویسرا بمێنێتەوە. دیارە رۆژئاواییەکان، ئەمریکا و بەریتانیا بە تایبەت، بەڵێنەکەی خۆیان نەبردە سەر و بگرە کەوتنە دابەشکردنی فۆرمی بە یەندام بوونی ناتۆ و یەک یەک کۆمارە کۆنەکانی یەکێتی سۆڤیەتیان کرد بە ئەندامی هاوپەیمانی ناتۆ. بڕیار بوو ئۆکراینیش بکەن بەڵام روسیا لەسەر ئۆکراین هاتە دەنگ و ئامادەیی هیچ سازشێکی نەکرد لەو بارەیەوە و بگرە هەڕەشەی چەکی ئەتۆمی لە ئەوروپا و ئەمریکا کرد گەر بێتوو ئۆکراین بکەن بە ئەندامی ناتۆ.

روسیای بچوک

لە باری مێژووییەوە، بۆ روسیا ئۆکراین هەمیش□ □ ب□ روسیا تەماشا کراوە و بگرە پێیان □گووت□ روسیای بچوک. ئەمە وەک ارستیەکی مێژویی تەواوە، چونکە لە مێژوودا ئۆکراین و روسیا ل□ □ ی□کتر جیا نەبوونە. بوارەکانی فەرھەنگی و ئاینی و زمان و کەلتور و مێژوو ئەوە پیشان دەد□ن □ک جیوازیەکی سەرەکی نەبوو□ ل□ □ نیوان روسەکان و ئۆکراینەکاندا و بگر□ □ ب□ درێژایی دەسەڵاتی قەسەری روسی ئۆکراین ھەمیشە وەک بەشێک ل□ □ روسیا تەماشا کراوە و و ب□ □ روس کیی□ق□کانیش ناوبانگیان دەرکردووە. دیارە لەگەڵ سەرھەڵدانی بیری نەتەوەیی و دەوڵەتی ھەستەیەک ل□ □ نیو ئۆکراینەکاندا دروست بوو □ک بتوانن قەوارە و دەوڵەت و ناسنامەی تایبەت ب□ □ خ□یان ھ□ب□ □ چ وەک نەتەوە و چ وەک رەگەز. ئەم خەونەیان لەگەڵ درستبوونی یەکێتی سۆڤیەتدا رۆژی ١٠ی مانگی شەشی ١٩١٧ لەسەر دەستی بەلشەفیەکان بەدیھات و ھەروەھا لە رۆژی ٢٤ی مانی ٨ی ساڵی ١٩٩١یش لەگەڵ روخانی یەکێتی سۆڤیەتدا ئەو خەونەیان بۆ دووب□م جار بەدیھات، بەڵام چۆن بەدیھاتنێک! دوایی دەگەڕێمەوە سەر ئەم خاڵە.

نەخشەیەکی کۆنی کییەڤی پایتەختی ئێستای ئۆکراین لە کۆندا پێی گوتراوە روس کێیەڤەکان.
هەندێک دەڵێن روسیای ئیستا لەوانەوە هاتووە و ئەو دەمەی کییەڤ هەبووە مۆسکۆ لادێ بووە.

بۆچی روسەکان بە ئۆکراین دەڵێن روسیای بچوک. بارە مێژووەکەیمان ئاماژە پیدا کە یەکەم قەوارەی دەسەڵاتدارێتی بە ناوی روس کییەڤ لەو ناوچەیە دامەزرا. لە ئاستی زمانەوانی وئاخاوتندا زمانی روسی و ئۆکراینی نزیک بە لە سەدا حەفتا لە یەک دەچن چ لە وشەدا و چ لە دەستەواژەدا و چ لە پێکهێننای رستەدا و چ لە تێگەیشتنی قسەکردن لەگەڵ یەکتری.(س١) گەر ئەم پیوەرە بهێنین و بەسەر سۆرانی و بادینانیدا بهێنین، ئەوە کرمانجی هەر باس مەکە، دەبینین دەکەونە یەک قاڵبەوە. جیاوازیەکانی وشە و ئاخاوتنی سۆرانی و بادینی، یاخود هەورامی کە هەر زۆر دوورترە لە هەر دووکیانەوە، هەر ئەوەندەی جیاوازی روسی و ئۆکراینیە بەتایبەت هەردوو لایان ئەلف و بێی سریلاکی دەنوسن. پرسیار ئەمەیە ئایا سۆرانیە دەتوانێ بڵێ بادینی کوردنین یاخود بادینیەک دەتوانێ بڵی سۆرانی کورد نین. بێگومان نەخێر! کەواتە ئەو نزیکایەتیە زمانەوانیەی کە یەکێکە لە بناغە سەرەکیەکانی فەرهەنگی و کەلتوری هاوبەش وا لەوەدەکات بڵێین روسی و ئۆکراینی یەک میللەت نین. ئەوەی تیئۆرسیەن و بیری نەتەوە پەرستی ئۆکراینی دروست کرد ئەو شۆڕشە رۆناکبیری و وەرچەرخانە سیاسیەی سەدەی هەژدە و نوزدەی ئەوروپا بوو کە چەمکی نەتەوە و دەولەتی نەتەوەیی بەرهەم هێنا و دواتر بە تەواوی ئەوروپا و جیهاندا بلاوبۆیەوە. نامەوێ زیاتر لەسەر ئەم بابەتە

بەڵام و ئەوەی مەبەستی منە لێرەدا بیڵێم ئەو نزیکایەتیە فەرھەنگی و کەلتوری و ئاینی و رەگەزییەیە کە روسیا و ئۆکراین پێکەوە دەبەستێتەوە و بەڵام لە دوای روخانی یەکێتی سۆڤیەتەوە، و پێشتریش لە دەمانی هیتلەردا، بە پشتیوانی سیاسەت و عەقڵی سیاسی و جیهانبینی رۆژئاواوە روحی قەومی ئۆکرانیان دروستکرد کە ئیستا ئەنجامەکەی دەبینین.

شوێنگەی جوگرافی ئۆکراین

بیرجنسکی و هنری کیسنجەر وەک دوو سیاسەتوانی ستراتیجیست و هزری سیاسی دیار و بە ناوبانگی ئەمریکی لە دەیەی حەفتا و هەشتاکاندا و بگرە تا ئیستاش، ئامۆژگاری ناتۆ و بلۆکی غەربیان کردووە کە ئۆکراین بە روسیا خەتی سوورە و نابێ کارێکی وابکەن کە روسیا لە خۆیان تورە بکەن. تەنانەت راستەوخۆ بە ئۆکراینیەکانیش دەڵێت "ئۆکراین دەبێ سیاسەتی خۆ دوورگرتن لە هاوپەیمانی ناتۆ پەیرەو بکات." (س٢) باشە ئەمانە کە بە چەپەپەی هزری سیاسی ئەمریکا دادەنرێن بۆ ئاوها دەڵێن. دیارە هەندە خاڵ هەیە لەم بارەیەوە دەیخەینە روو کە یەکەکیان ئەو بارە مێژووییەیە کە ئەستەمە روسیا دەستبەرداری ببێ چونکە دەستەواژەی روسیای بچوک ئەستەمە لە هزری سیاسی و کۆمەڵایەتی و دەسەلاتدارێتی روسی بە ئاسانی بسڕدرێتەوە.
خاڵێکی تر گرنگ هەیە کە بۆ روسیا ستراتیجییە ئەویش هەڵکەوتەی جوگرافی ئۆکرانیایە. دیارە هەموو کۆمارەکانی سەر بە یەکێتی سۆڤیەت سنوریان بە ئیستای روسیاوە هەیە و تەنانەت یەندامی ناتۆشن وەک لیتوانیا و لاتڤیا و ئەستونیا بەڵام هیچیان وەک ئۆکراین ستراتیجی یاخود ترسناک نین بۆ سەر ئاسایشی نەتەوەیی روسیا. نهێنی ئەم ترسە لە هێڵە جوگرافیە ئەوروپیەدایە کە ئۆکرانیای پێوە بەستراوەتەوە. ئەو هێڵە پێی دەوترێت رێگەی دەشتایی باکوری ئەوروپا. ئەم رێگەیە، وەک لە نەخشەکەدا دەردەکەوێت، بە هێڵێکی تەختانیدا دەڕوات کە بە دیاریکراوی لە ئەڵمانیاوە درێژ دەبێتەوە بۆ پۆڵەندا و بەلاروس و ئۆکراین بێگومان لەویشەوە بۆ روسیا یاخود وردتر بەڵام موسکۆ. (س٣) واتە هەر کاروانێکی پیادە یا ماشین سواری یاخود گەر هەر کەسێکی ئاسایی سواری سەیارەیەکی ئۆتۆماتیکی بە شۆفێر ببێ و بە کۆمپیوتەری سەیارەکە بڵێ یان لەسەر سکرینی کۆمپیوتەری سەیارەکە بنوسێ مۆسکۆ ئەوا بە هیچ رێگریەکی شاخ و دۆڵ و دەریای گەورە و زەریا دەچێتە ناو مۆسکۆوە بێ ئەوەی دەستی بەر سوکان بکەوێ.

رێگەی دەشتایی یاخود تەختایی باکوری ئەوروپا

گەر رۆژێ لە رۆژان ئۆکراین ببێ بە ئەندامی ناتۆ ئەوا ئەمریکای دوژمنە سەرسەختەکەی روسیا دەتوانێ هەرچی چەک و تەقەمەنی قورس هەیە لەسەر تخوبی روسیا دایبنێ و بەمەش ئاسایشی روسیا زۆر لە نزیکەوە دەکەوێتە بەردەم رەحمەتی هێزەکانی ناتۆوە. حاڵەتێکی ئاوها کە روسیا بە رەسمی لە سیناریۆیەکی ئاوها دەترسێ لەو پلانەی ئیمتەریەتی رۆما دەچی کە دژ بە سەرکردەی شۆڕشی کۆیلەکان، سپارتاکۆس، کردی. لە فلیمی سپارتاکۆسدا، کاتێک سپارتاکۆس و هێزەکەی لە قەراغ دەریا پشوویەکی دوورودرێژ دەدەن چونکە رێگەیەکی ئێجگار دووریان بڕی بوو بەتایەبت هێزی رۆما بە دوایانەوە بوو. کە لە خەو هەڵدەستن تەماش دەکەن دیوارێکی دارئەستوری گەورەی بەرز لە پشتیانەوە هەڵچنراوە و لە دەریاشەوە هیزێکی دەریایی گەورە بەرمابەریان وەستاوە. پلانێکی ئاوها خاڵی وەرجەرخان بوو لە تێکشکانی سپارتاکۆس. ئەمریکا لە چەندان لاوە گەمارۆی روسیای داوە بەڵام هیچیان وەک ئۆکراین هەستیار و ترسناک نین بۆیە گەر ئۆکراین ببێ بە ئەدنامی ناتۆ ئەوا چارەنوسی روسیا بە دەردی سپارتاکۆس دەچێ. دیارە چەکی ئەتۆمی رۆژەیەکی زۆر لە ئەنجامی شەڕ دیاری دەکات بەڵام جوگرافیا رەگەزێکی ستراتیجیە بۆ حەسم کردنی جەنگێک. ئەم ترسەی روسیا لە هێڵی تەختانی باکوری ئەوروپا دەراوکێیەکی مێژوویی خۆی هەیە هەر لە پەلامارە سەربازیەکانی ناپلیۆنەوە تاکو هیتلەریش کە ئەو هێڵەیان بەکار دەهێنا بۆ داگیرکردنی روسیا بۆیە لە مێژە و بە هەردەم ئەم هێڵە لە بەردەم ستراتیجیستە سیاسی و

سەربازیەکانی روسیادایە.(س٤)

گوتاری رەسمی سیاسی ئۆکراین

لە دوای کەوتنی سەرۆکی ئۆکراینی پێشووتر، ڤیکتۆر یانۆکۆڤیچ، ساڵی ٢٠١٤ کە حکومەتێکی پرۆ-روسیایی بوو ئۆکراین کەوتە دەست هێزە راستڕەو و نازیزمەکانی ئۆکراینەوە. ئەم هێزانە خۆیان بە ئاشکرا دەیانگوت و ئێستەش دەڵێن کە بەڵێ ئەمە شانازی بەوەوە دەکەین کە نازین، واتە هیتلەرین. ئەمریکا و ئەوروپا بە هەموو هیزێکی سیاسی و مالی و دپلۆماسی و سیخوڕی و تەکنەلۆجییەوە چوونە پاڵپشتی عەقڵێکی سیاسی لە ئۆکراین کە تاکو ئیستا جگە لە بیر و کردەی فاشیزم هیچی تریان لێ سەوز نەبووە. گوتارە سیاسییەکانیان، بەرخوردەکانیان، رەمزەکانیان هەمووی لە سەرچاوەی بیروباوەری فاشیزم ئاو دەخۆنەوە. من لێرەدا ناچمە سەر ئەو هێزانەی کە نازیزمی عەیارە بیست و چوارن بەڵکو تەنها ئاماژە بە یەک دوو کرداری سەرۆکی ئیستای ئۆکراین، ڤلادیمێر زیلینسکی، دەدەم کە گوایە میانڕەوە و بە ئاین جولەکەیە و ئەمەش ئەو دیعایانە رەت دەکاتەوە گەر ئەو و دەسەڵاتدارێتی سیاسی ئۆکراین بە فاشست لە قەڵەم بدرێ.

زیلیزنسکی پێش و پاش ئەوەی ببێتە سەرۆکی ئۆکراین لە وتاری خۆی گوتی (ئۆکراین تەنها بۆ ئۆکراینییەکانە و ئەوەی بە زمانی روسی قسەدەکات ئەوا با ئۆکراین بە جێبهێڵێ.) لەسەر شەقامیش کاتێک گردبوونەوە رووودەدات و قسەکەری سەر تەختەکە دوای ئەوەی چەندان قسە بە روسیا دەبێژێ، دەڵێت هەڵبەزنەوە ئەوەی هەڵنەبەزێتەوە روسیە. ئەمە جگە لەوەی هەر کەس بە ژێر لێوەوە تەئیدی شتێکی روسیا بکات ئەوا بەر هێرشی جەستەیی دەکەوێ و رەنگە بشکوژرێ و کەسیش لەوانە ناپرسێتەوە کە ئەم تاوانانە ئەنجام دەدەن. هەواڵەکانی ساڵانی رابردوو پڕیەتی لەم پێشێلکاریانە. بە کورتییەکەی لە دوای ٢٠١٤ ەوە دژە روسی و دژە روسیایی بوون گوتاری سیاسی باوی ئۆکراینە هەر لە سەرۆکی وڵات و سەرۆک وەزیران و وەزیرەکان و پارێزگارەکان تا دەگات بە هاوڵاتییەکی ئاسایی کە مەیلی سیاسی هەبێت. دیارە ئۆکراینی بە شوماریش هەن کە لەگەڵ ئەم گوتارەدا نین بەڵام بە رادەیەک گەر هەر کەس و لایەنێک ئەم گوتارەی پێ قبوڵ نەبێ ئەوا بە تۆمەتی لایەنگری روسیا و تەنانەت سیخوڕی روسیا تاوانبار دەکرێ و رسوایی پێ دەکرد و لێی دەدرێ و بگرە هەندێ جاریش دەکوژرێت.

مەشقی سەربازی

هەر لە دوای ساڵی ٢٠١٤ ەوە ئۆکراین بوو بە مۆڵگەی دەزگای هواڵگری

ئەمریکی، سی ئای ئەی. ئەرکەکانیان مەشق پێکردنی گروپە تایبەتەکانی دژەروسیایی بەتایبەت بەتالۆنی ئازۆف کە بەناوبانگە بە نازیزم و هەموویان وەک بەتالیۆنەکە هێمای هیتلەریەتیان کردووە بە قەددا و لە رووی سیاسی و فکریشەوە هەڵگری بیروباوەڕی نازیزمن. (٥) بەتالیۆنی ئازۆف کە نزیکەی هەزار کەس دەبن و مەشقی تایبەتیان پێکراوە و لە نزیک ناوچەی هەرێمی دۆنباسک جێگیرکراون و پڕ چەک کراون بە تەفنگ و تەقەمەنی ناتۆ. ئەو گولانەی ناویانە بە خەڵکی هەرێمەوە یاخود کە پێیان گیراوە مۆر یاخود هێمای ناتۆی لەسەرە.

بەتالیۆنی ئازۆف، بەهێترین هێزی سەربازی ئۆکراین

“سی ئای ئەی” لە پاڵ کارە سیخوڕیەکانی بەسەر هەموو شتێکی روسیاوە لە ئۆکراین مەشقی سەربازی تایبەتی بە هێزە سیاسیە راستڕە و نازیەکان کردووە چ لە ناو ئۆکراین و چ لە ئەمریکاش و دواتر هەموویانی لە هەرێمی دۆنباس لەبەرامبەر هەردوو ناوچەی لۆگانسک و دۆنتسک جێگیر پێکردن و بەتالیۆنێکی تایبەتی لێ دروستکردن بە ناوی بەتالیۆنی ئازۆف کە ئاڵای بەتالیۆنەکەیان و هێمای سەر جلوبەرگە سەربازیەکانیان خاچی هەڵگەڕاوەی هیتلەرە. لە سەدا ٧٥ی زیاتری دانشێتوانی ئەو دوو ناوچەیە روسی□ زوبانن و لەگەڵ هاتنە سەرکاری ئۆکراینە راستڕەوەکان لە کییف، ک□ سەنتەری بیر و بزاوتی سیاسیان

دژە روسی بوونە لە ئۆکراین، بەیاری جیابوونەوەی قەوارەی سیاسی و کۆماری سەربەخۆی خۆیان راگەیاند لە ئۆکراین لە ساڵی ٢٠١٤ەوە. لەو دەمەوە ئەو بەتاڵیۆنە ئۆکراینیە بەردەوام هێرش و بەردومانی سەربازیان بۆ سەر ئەو دوو ناوچەیە دەست پێکردووە و تاکو ئیستا، بە پێی ئاماری نەتەوە یەکگرتووەکان، لە نیوان ١٣ بۆ ١٧ هەزار روسی دەنباسکی کوژراون بەهۆی بەردومانی ئەو وهێزانەوە ئەمە جگە لە وێرانبوون و سووتانی چەندان گوند و دەشتی بەروبومی ئەو دوو کۆمارە. لە هەمووی ترسناکتر، ئەو هێزە بە رادەیەکی هێندە رق ئەستوری مەشکیان پێکراوە لە دژە روسی بوون. کاتێک هاوڵاتیانی (لۆهانسک و دۆنستک) دەکوشت کە زۆربەی کات هی دەهاتیەکانبوون و دەیانفڕاندن لەسەر لاشەکانیان هێمای راسێەوی خۆیان بە خوێی تێرمەکە دەکێشا و دواتر وێنەیان لەگەڵ دەگرتن.

ئەفسەرە ئەمریکیەکە چی دەڵێت!

یەکێک لە هەرە گرنگترین پەردەهەڵماڵینەکانی دەستێووەردانەکانی رۆژئاوا لە ئۆکرانیا ئەم ئەفسەرە ئەمریکیە دەیدرکێنێ. ئەفسەری کۆنی ئەمریکی, سکۆت رایتەر، لە رۆژی ١١ی مانگی ٣ی ئەمسالدا کەمێک دانپێدانانی بڵاوکردەوە کە هیچ گومانێک ناهێڵێتەوە بۆ ئەو رووداوانەی ساڵی ٢٠١٤ و دروستکردنی بەتالیۆنی ئازۆف و راستڕەوەکانی تر ئەوان و بەریتانیا و کەنەدا مەشقی تایبەتیان پێکردوون و هێز و نفوزیان فراوانبوو بە اردەیەک کە چونە ناو هەموو جومگەکانی دەوڵەتەوە و دواتر بوون بە دەسەڵاتداری سیاسی ئەو وڵاتە کە هەڕەشەیان لە سەرۆکی وڵات دەکرد گەر بێتوو بە قسەیان نەکات.(٥س) ئەو دەڵێ هێزی کەسایەتی سەربازی ئەمریکی و ئەوروپی لە مێژبوو پەیوەندیان بە نازیەکان و قەومیەکانی ئۆکرانیاوە هەبوو دەشڵێت "هەر ئەو کۆمەڵە و هێزە راستڕەوانەمان هێنا و سەرۆکی شەرعی وڵاتمان، ڤیکتۆر یانۆکۆڤیج، لەسەر کار لابرد." (٥س) ئەوەی کە زۆر گرنگە ئەو ئەفسەرە باسی دەکات، دەڵێ "ئەو نازیانە ئەوەندە بەهێزبوون کە توندوتیژیان جێگەی نیگەرانی بوو، تەنانەت هەڕەشیان لە سەرۆکی پێشووتری ئۆکرانیا، پێترۆ پۆرۆشینکۆ، کرد چونکە ساڵی ٢٠١٥ ویستی دان بنێ بە دۆخی تایبەتی هەرێم دەنباسدا." (٥س) لەمەش واوەتر، کار گەیشتە ئەوەی کە هەڕەشە لە زیلینسکی سەرۆکی ئێستای ئۆکرانیا بکەن کاتێک داوای لە ئازۆفیە نازیەکان کرد چەکەکانیان دابنێن، پێیان گوت: بێ دەنگبە. لە سێدارەت دەدەین گەر بێتو رێکەوتننامەی مینسک واژۆ بکەیت." (٥س) رێکەوتننامەی مینسک سالی ٢٠١٤ لە وڵاتی بێلاروس بەسترا لە نیوان روسیا و ئۆکرانیا بۆ ئامادەبوونی نوێنەرانی کۆمەڵەی هاریکاری و

ئاسایشی ئەوروپی. دووەم ڕێکەوتننامەی مینسک مانگی دووی ٢٠١٥ بوو کە یەکێک لە خاڵە گرنگەکانی ئەو ڕێکەوتنە دانپیدانان بوو بە دۆخی تایبەتی هەریمی دۆنباسکی زۆرینەی روسیدا. لەو دیمانەیەدا کە سکۆت ریتەر دەربارەی تاقگیە بایۆلۆجیەکانیش نهێنی ترسناک دەدرکێنێ بەڵام من تەنها ئەو بەشەم بە گرنگ بوو کە باسم لێکرد.

سکۆت ریتەر

تاقیگەکان

دروستکردنی زیاتر لە سی تاقیگەی بایۆلۆجی و کیمیایی وەها کە لە مێژوودا وێنەی نەبووە لە روی خەتەری و دژە ئینسانی بوونەکەیەوە یەکێکە لەو بابەتە ترسناکانەی کە بە جادوگەری و بە سەرپەرشتی ئەمریکا دەچوو بەڕێوە. ئامادەکردنی سەدان باڵندەی ژمارە لەدراو بە بەئاوبوونەوەی نەخۆشی و کاری ژەهر رێژی لە ناو روسیا بە تایبەتی بە ئەوانەی دی ئەن ئەی سلاڤیان هەیە ئەوا راستەوخۆ ئەم باڵندە بە ژمارەکراوە دەنیشێتە سەر ئەو کەسانە. لەمەش زیاتر بەڵگە دەسکەوتوون کە کۆرۆنا لەوێدا تاقی کراوەتەوە و کوڕەکەی بایدن بە ناوی هەنتەر بایدن بەپرسی ئەو تاقیگانە بووە کە لە پاڵ ئیشی نەوت و گازەکەیدا خەریکی ئەم کارانە بووە. ئەو بەڵگانە هێزی سەربازی روسی دەستی کەوتوون لەم پەلامارە سەربازیەیدا بۆ سەر ئەکراین کاتێک کەمپەکە شوێنی نهێنیان دۆزیەوە. یەکەم جار، ئەمریکا نەهی لێ دەکرد بەڵام دواتر دانیان پیدانا. لە رۆژی٨ی مانگی ٣ی رابردوو جێگری وەزیری دەرەوەی پێشووی ئەمریکا، ڤیکتۆریا نولاند ٢٠١٣-٢٠١٧،

لەبەردەم لیژنەیەکی تایبەتی کۆنگرێسی ئەمریکی دانی پێدانا کە ئەمریکا تاقیگەی کیمیایی و بایۆلۆجی هەبووە و چالاکیش بووە لە ئۆکرین. (س٦)

وێنەی تاقیگەی بایۆلۆجیەکە، کەناڵی فرە دەنگ و باسی هندستان بە ناوی "ویۆن" رۆژی ٨ی مانگی ٣ی رابردوو بڵاوی کردەتەوە
https://www.wionews.com/world/found-30-biological-labs-in-ukraine-possibly-for-bioweapons-claim-russian-forces-460189

تێگەیشتنە نوێیەکان

بە ئەوەی لە کێشە و تەنگەژە و ڕووداوەکانی ئیستا تێبگەین پیویستیمان بە چەمکی نوێ یان تێگەیشتنی نوێ هەیە. ئەو وشە و دەستەواژە و بابەتانەی گرنگ بوون و پیرۆز بوون چیتر مانایەکیان نیە نە بە تێگەیشتن و نە بە بەردەوام بوون. داگیرکاری و نیشتمان ئەو دوو چەمکەن کە ناتوانین هەمان قورسایی و باس و خواس و دیدی سەدەی رابردوومان بۆ هەبێ. سەدەی ئیستا سەدەی بەجێهێشتن و راکردنە لە نیشتمان، سەدەی نابوکردن و مردنی نیشتمانە لە دڵی مرۆڤەکاندا، دوو سێ دەیەی رابردوو، کە ئیستەش هەر بەردەوامە، پیشانیدا کە لە لای ملێیۆنان مرۆڤ نیشتمان ئەو شوێنەیە نانێک و ئارامیەکت تێیدا بکەوێ هەرچەندە هیچ رێگەکی رابردووی تێی پێوە نیە. گەر ئەم تێگەیشتنە لای چین و توێژانەی کۆمەڵەگە کە زۆربەی خەڵکانی ، ئەم تێگەیشتنە لای سەرمایەدارەکانیش هەروایە بەڵام بە شێوەی پارە، نیشتمان ئەو شوێنەیە کە بەرهەمهێنانی تیدا دەکات و سەرمایەی لە کەڵەکە دەکات. ئەوەی جاران چەمکی نیشتمانی لە لای مرۆڤ شیرین کردبوو پەیوەندیە کۆمەڵایەتی و ئازیزی و دۆستی و عاشقی و گیانی سەربەستی و ئازادی میللی و نەتەوەیی و هزر و جوڵانەوەکانی لە پەیوەست بەمانەوە بوو. ئێستا چیتر نە پەیوەندیە کۆمەڵایەتیەکان و نە هاوڕێیەتی و دۆستی و نە عەشق و خۆشەویستی و نە رێز و پیرۆزی خێزان و سەربەخۆیی وڵات و خاک وەک خۆی نەماوە، چەمکی داگیرکاری و نیشتمان و داکۆکی لە خاک و ئاوی وەتەن مانایەکی نەماوە،

گەر چەمکی نیشتمان لای ئۆکرانیەکان گرنگ و پیرۆز بوایە ئەوا هەر لە یەکەم رۆژەوە بە هەزارانیان و دواتر ملیۆنانیان بەرەو سنورەکانی وڵاتانی تر رایان نەدەکرد ونێشتمانیان بە جێنەدەهێشت و ئاوارەی وڵاتە ئەوروپیەکان وکەنەدا نەدەبوون. جەنگە نوێیەکانی دنیا بە جۆرە چەکێک دەکرێن کە توانانی بەرگری کردنی هاوڵاتیەکی ئاسایی یان سەربازی□کی ئاسایی نیە وەک چۆن جاران بۆ داکۆکی لە نیشتمان لە بەرامبەر تۆپ و دەبابە و تەیارە و هەلیکۆپتەدا بوو. چەکی دەنگی و ئەتۆمی ئاسمانەکانیش ناتوانن بەری پێبگرن و ئەوەی وا لە هاوڵاتی ئۆکراینی دەکات هەڵبێ و ئاوارە بێت لەم تێگەیشتنە حازر بە دەستو□ر□ی ک□ هەموو هاوڵاتیەکی ئەم جیهانە دەزانێ و بەتایەبت دراوسێکانی روسیا کە شەڕکردن لەگەڵ تەکنۆلۆجیای سەربازی ئێستا ئەستەمە. ئەمە جگە لەوەی خەڵکی ئۆکراین لە یەکەمین رۆژەکانی شەڕەوە بۆیان دەرکەوت ناتۆ و ئەمریکا تەنها بەکاریان دەهێنن و بۆ چەندەمین بار وڵاتەکەیان دەبێتەوە شوێنی جەنگێکی گەورەی وەک لە جەنگی جیهانی یەکەم و دووەمدا بوو. جا بەرگریکاری و داکۆکی لە نێشتمان و خاک داگیرکردن ئەو چەمکانەن چیتر مر□قی پێ هەڵناخەڵەتێنرێ بەتایبەت دەبینن خودی ئەمریکا و ناتۆ بە ئاشکرا پێیان دەلێن ئێمە ناچینە شەڕەوە لەگەڵ روسیادا چونکە دەبێتە جێگەی بەکارهێنانی چەکە قورسەکان کە جیهان لەگەل خۆیدا تەفروتونا دەکات.

ئەوەی شەڕی هێزی روسیا دەکات ئەو هێزە راستڕە و فاشستانەن کە ئەمریکا مەشقی پێکردوون و بۆ مەبەستی دژە ورسیای ئامار□ی کردوون نەک بۆ دادکۆکی لە خاک و وڵاتەکەیان. دوای دوو هەفتە لە پەلاماری سەربازی روسیا بۆ ئۆکراین، جۆزیپ بۆریڵ نمایندەی یەکێتی ئەوروپا بۆ کاروباری دەرەوە و سیاسەتی نەتەوەیی رۆژی ٧ی مانیگی ٣ی رابردوو رایگەیاند کە ژمارەی ئاوارەبوونەکان خۆیان دەدەن لە پ□نج ملیۆن گەر روسیا بەردەوام بێت ل□ ه□ش. (٧س) لەمەش واوەتر، جوار رۆژ دوای قسەکانی جۆزیپ بۆرێڵ واتا ١١رۆژی ١١ی مانگی سێ قسەکەری نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ کاروباری پەنا بەرێتی لە سویسرا، کارین کەڵەر شەتەر، رایگەیاند گەر پەلامارەکانی روسیا ئاوها بەردەوام بێت ئەوا هەفتەی ملیۆنێک ئۆکراینی ئاوارە دەبن. وەزیری دادی سویسریش کە گوتی نەتەوە یوکگرتووەکان پێیان راگەیاندووم کە ژمارەی ئاوارەی ئۆکرانی لەوانەیە خۆی بدات لە ١٥ ملیۆن کەس. (٨س) لەو رۆژەوەی روسیا پەلاماری ئۆکراینی داوە، خەڵکی ئۆکراینی بە لێشاو ناوی خۆیان دەنوسن تا بگەنە کەنەدا و دائیرەی کۆچ و پەنا بەرێتی وڵاتی کەنەداش دەرگای بۆ خستوونەتە سەر پشت و بە

ئاسانترین شێوە قبوڵیان دەکات. باشە پرۆفیسۆر یەڤاڵ نەوا هەراری ئاخۆ دەبێ نەزەرەکانی خۆی چۆن ببینێتەوە لەبەر ڕۆشنایی ئەم داتایانەدا. ئەم پرۆفیسۆرە کێیە و چی نوسیوە لەسەر شەڕی روسیا-ئۆکراین.

یەڤاڵ نەوا حەراری و ئۆکراین

یەڤاڵ نەوا حەراری لە ناو خوێنەرانی کورددا ناسراوە بە کتێبەکانی لەوانە “عاقڵ: مێژوویەکی کورتی مرۆڤ.” بەهۆی ئەوەی ئەو کتێبەی سەدایەکی دایەوە و خوێنەری کوردیش بە کالعادە کەوتنە سەروسەودا بە دوای کتێبەکانیدا بێ هیچ پاشخانێکی زانیاری و ڕۆشنبیری لەو بارەیەوەی ئەو لەسەری نوسیوە. لە یەکەم هەفتەی هێرشە سەربازیەکەی روسیا بۆ سەر ئۆکراین وتارێکی نوسی بە ناونیشانی (بۆچی ڤلادیمێر پۆتین جەنگەکەی دۆڕاندووە؟) و سایتی کوردەآوم وەریان گێڕاوەتە سەر زمانی کوردی. یەڤاڵ نەوا پرۆفیسۆرێکی گەنجە و لەگەڵ ئەوەی دکتۆراکەی لە سەر مێژووی سەدەکانی ناوەڕاستە بەڵام سیاسەت و مێژووی سیاسەت و زانستی سیاسی شتێکە هەموو کەس ناتوانێ بە ئاسانی ئەسپی خۆی تێدا تاو بدا. خۆزگە هەموان کاتیان دەبوو ئەو وتارەیان دەخوێندەوە و تا بزانن ئەو بوارەی ئەو کتێبەکانی تێدا دەنوسێ ئەجگار دوورە لەو بابەتە سیاسیەی ئەو شتی بۆ نوسیوە. وتارەکەی هێندە کرچ و کاڵە و ئاست نزمە هەر دەڵێی گەنجیکی پۆست و هەرزەی سیاسی و خوێن گەرمی لە ناو گۆڕەپانی مەیدانی کییەڤ نوسیوێتی نەک پرۆفیسۆرێک لە زانکۆیەک.

ئەو خالانەی ئەو لەوەدا باسیان دەکات وتنەوەی هەمان ئەو تاس و حەمامانەی میدیای ڕەسمی غەرەبیە بە تایبەت ئەمریکی چونکە هەموو کێشەکان لە کەسێکدا بەرجەستە دەکات کە ڤلادیمێر پۆتینە و تایەتەی وتارەکەشی بەو ناوەوەیە. ئەمە جگە لە تێڕوانینێکی مەبەستداری تێکدەرانە بە لە بەڕێدابردنی تێگەیشتینی راستیە سیاسیەکان هیچی تر نیە چونکە ئەو ڕەهەندە سیاسی و سەربازیانەی ئەو لەوەدا باسیان دەکات ئەم دوو سێ هەفتەیەی دوایی شەڕە هەمووی هەڵوەشاندەوە. بە نموونە پێی وابوو لە ماوەیەکی دوو سێ هەفتەییدا روسیا ئۆکراین داگیر دەکات و حکومەتێکی پرۆڕوسیایی دادەمەزرێنە و بەڵام ئۆکراینیەکان ناهیڵن تێیدا بحەسێنەوە. ئەو تێزە سەربازیەی لە ئەزمونی پەلامارە سەربازیەکەی عێراق و ئەفغانستانەوە وەرگرتووە و وادەزانە لە هەموو هەورێک بارانە. دیتنی پلانە سەربازیەکان و بڕیاری بەڕەر لەسەریان کارێکی ئاسان نیە و تەنانەت خودی هێزی پەلاماردەر ناتوانێ ئاسۆیەکی روونی پێ بێ کە پلانەکە جێ بە جێ دەبێ

وەک نەخشەی بە دانراوە، بەڵکو ئەگەرەکانی کە دێتە پێش ئەوە پلانەکان دەنەخشێنێتەوە.

یۆڤاڵ نۆوا هەراری

لە وتارەکەیدا دوو وتەی دەهێنمەوە، یەکێکیان سیاسی و ئەوەی تر سیاسی فکرییە. یەکەمیان دەڵێت " روسەکان ڕەنگە ئۆکراین داگیر بکەن، بەڵام ئۆکرانییەکان لە چەند ڕۆژی رابردوودا ئەوەیان سەلماند کە ناهێڵن روسیا وچانی تێدا بدات و بەڕێوەی ببات." (س٩) بە لەبەرچاوگرتنی ئەو زنایاریانەی یەکێتی و ئەوروپا و نەتەوە یەکگرتووەکان دەربارەی راکردن و ئاواربوونی ١٥ ملیۆن ئۆکراینی، ئاخۆ یۆڤاڵ دەبێ هەمان قسەی هەبێ و بە خۆیدا نەچێتەوە و بڵێ پەلەم کرد لە رایەکانم. ئایا یۆڤاڵ نازانێ ئەوەی شەڕی کۆڵانە و کۆڵان روسیا دەکات هێزە راستڕەوە دژە روسەکانن. ئەگەر وانییە ئاخر مەعقولە یەک لەسەر سێی دانیشتوانی وڵات دەسبەرداری ماڵ و حاڵ و وڵاتیان ببن و روو لە وڵاتانی دەوروبەر و جیهان بکەن. گەر چەمکی داگیرکاری مانایەکی بمایە ئەوا لە هەفتەکانی یەکەمدا پێنج ملیۆن کەس ئاوارە نەدەبوون و دژی داگیرکاری ولاتەکەیان دەجەنگان بەڵام ئەسڵی مەسەلە ئەوەیە کە ئەوەی لە ئۆکراین روودەدات داگیرکاری ولاتێک نییە بەو مانا سادەیەی یۆڤاڵ باسی دەکات. بە زۆرێک لە ناوچەکانی دنیا چەمکی داگیرکاری چیدی ئەو ڕەهەندە کۆنینەی نەماوە و بگرە لەوانەشە لە جوڵانەوەی سیاسی و فکری نوێدا ئەو جێگەیەی نەمێنێ. کاتێک وڵاتێک پەلامار دەدرێ و لە هەر هەفتەیەکدا ملیۆنێک رابکات ئەوا داگیرکاری نییە بەڵکو شتێکی ترە کە پرۆفیسۆری گەنج، یۆڤاڵ هەراری، درکی پێ ناکات. خاڵێکی سادە دەزانن ئەوەی دەگوزەری تەلەیەکی ئەمریکا بوو بۆ روسیای دانا لە خاکی ئۆکرایندا و ئەو تەڵەیە روسیای پێوە نەبوو بەڵکو ئۆکرانیای پێوە بوو بۆیە وڵات بەجێ دەهێڵن و ئەوانەی شەڕ دەکەن ئەوانە بە ئایدیۆلۆجیای خۆیان شەڕ دەکەن و پەیوەندی نییە بە ژیان و گوزارانی ئەوانەوە بەڵکو

حوکمی هەشت ساڵەی دەسەڵاتدارەتی ئەوان پیشانیدا لە سەرکوت و فۆبیای سیاسی و گەندەڵی و بارودۆخی خراپی ئابوری و کردنی وڵات بە مۆڵگەی سیخوڕەتی و تەراتێنی ئەمریکایی تێیدا ئەوەی بەرهەم هێنا خەڵک شەڕ نەکەن و رەو بکەن.

زانستی سیاسی زانستێکی سەربەخۆیە و وەک زانستەکانی تر نیە بە نموونە مێژوو کە شتەکان روویانداوە و نوسراونەتەوە جا درۆبن یان راست و چێتە مۆزەخانەی مێژووەوە بەڵام زانستی سیاسی زانستێکی بزاوت و پڕ جووڵەیە و کەس ناتوانێ پێشبینی و پێشهاتی لە سەدا سەدی رووداوەکان بکات بەڵکو شیکارکاری ئەو رووداوانە دەکات کە ئەو رۆژە یان رۆژگارە لەبەردەمیدا روو دەدەن. شرۆڤەکاریەک کە نەزەر و داتای مەلموس و بەڵگە و رەئی سیاسی و فکری تێدا دەخرێتە روو کە هەندێ جار پێت دەلێ هاوکێشەی ئەو رووداوانە بە ئەگەری زۆر ئەوە ئەنجامەکەی دەبێ وەک چۆن پێش و لە سەرەتای هێرشی سەربازی روسیا بە سەر ئۆکراین دەزانرا کە روسیا ئەو شەڕە حەسم دەکات چونکە هاوسەنگی هێزەکان وایان دەگوت نەک گوتاری سۆزداری و قسە و دروشمی بریقەدار. دەرکەوت ئەوەی نۆوا هەراری پێی وابوو روسیا "بەخێرایی، بەزەبرێکی زۆر لە ئۆکرانیا بدات و، حکوومەتێکی تایبەت بە خۆی دروست بکات، پاشان ڕژێمێکی داگیرکاریی لە کیف دابمەزرێنێ" (س٩) وانەبوو بەڵکو ئامانجەکانی روسیا لەوە زیاتر بوو وە هیرشی ئۆکراین چەندان رەهەندی تری پێکا و ئاسۆی تری کردەوە کە لە چاوەڕوانی زۆر کەسی شارەزا و پسپۆڕدا نەبوو لەوانە هاتنە ناوەوەی رۆبڵی روسی، دروستکردنی بەرەی رۆژهەڵات وەک چین و روسیا و هند و تێکشکانی ئەفسانەکانی لیبراڵ دیموکارسی و ..هتد.

گەر هەراری ئەوەندە ئاگای لە سیاسەت و مێژووەکەی هەبوایە دەیزانی کە چەندە روسیا بە سەر ئۆکراین هەڕەشە بووبێ ئەوا ئۆکراین دە ئەوەندە هەڕەشە بووە بەسەر روسیا لەبەر رۆشنایی ئەو زانیاری و بەڵگە و باسانەی لە سەرەوە ئاماژەم پێدان.
دووەمیان دەڵێت "رق شتێکی ناشیرینە، بەڵام بە نەتەوەی بندەست: رق گەنجینەیەکی حەشار دراوە، لە قوڵایی دڵدا نێژراوە کە بە چەندین سەدە هەستی بەرگری بەهێز دەکات." شەرعیەتدان بە رق و تیئۆرەکردنی رق بەهۆی رووداوێکی پلان بۆ دانراوی ئاشکراوە جگە لە دەبەنگیەک هیچی تر نیە چونکە هیچ هزرێکی سالم و مرۆڤدۆستی بە دوای رۆنانی رقەوە نیە لە ناو میللەتەکاندا مەگەر یەڤایش ببەتە نیتچە و هایدگەر. باشە پرسیارێکی مەراڵی لە یەڤاڵ: ئایا ئەوەی بە یۆکرانیەکان دەیڵێ کە رق هەڵبگرن لە روسیا ئایا بە

فەلەستینیەکانیش دەیڵێ کە رق هەڵبگرن لە ئیسرائیل؟ ئایا وتارێکی لەم شێوەیەی بە “داگیرکاری و رقی” فەلەستینیەکان نوسیوە یان بانکە و دوو هەوا. وەک خۆیان جۆرناڵیستە غەربییەکان و میدیاکانیان دەڵێن ئاخر ئەمە رۆژهەڵاتی ناوەڕاست نیە ئەمە ئەوروپایە ئەوروپا. ئەمانە سپی پێستن و قاوەیی و ئەسمەر نین کە ئاوارە ببن. ئەم وتەیەی دوایی ی□قا□ شت زۆر هەذڵەگرێ قسەی لەسەر بکەی بەڵام لێرەدا هەر ئەوەندە بەسە.

سێ پرۆفیسۆری جیاواز و یەک بیروڕا لەسەر ئۆکراین

سێ پرۆفیسۆری بە ناوبانگ و بە توانای بواری زانستی سیاسەت، نعوم چۆمسکی و دەیڤید هارڤی و جۆن مێرشایمەر، لەگەڵ ئەوەی ئەم سێ کەسە سەر بە سێ قوتابخانەی سیاسی هزری جیاوازن هەر سێکیان و هەر یەکەیان لە شوێنێکەوە قسەیان کردووە لەسەر تەنگژەی ئۆکراین هەمان دید و بۆچوونیان هەیە. چۆمسکی وەک لیبراڵێک و هارڤی وەک چەپێکی مارکسی و مێرشایمەر وەک موحافەزەکارێک یاخود ناسیۆناڵیستێک پێیان وایە ئەمریکا و ناتۆ بەرپرسی یەکەمن لە هەڵایسانی ئەو شەڕە. دیارە لەوە ئاسانتر نیە لایەنێک مەحکوم بکەیت و ئەوی تر بە قوربانی لە قەڵەم بدەی وەک خەتی رەسمی رۆژئاوایی و زۆرێک لە چەپەکان دەیکەن. خالی بنەرەتی بۆ تێگەیشتنی ماددی لە شەڕ ئەو هێزانەن کە خەریکی گرکردنەوەی ئەو تەڵە دەکانەن کە دەچەقن بە پێی ئەو هیزەدا کە دەیانەوێ تێوەبگلێ لە تەنگەژەیەک کە ریشەی هەیە یاخود دروستی دەکەن تاکو شەڕ هەڵبگیرسێ و ئیدی سیاسەتەکانی خۆیانی لەوە ببنە پێش.

لە مێژە و بە دیاریکراوی بە شێوەیەکی رەسمی سێ و چوار ساڵ دەبێ روسیا داوا لە ئەمریکا و ناتۆ دەکات پابەند بن بەو رێکەوتنەی ساڵی ١٩٩٠ ەوە کە لە نیوان سەرۆکایەتی هەردوو لایەنی روسی و ئەمریکی-ناتۆ کراوە کە تێیدا روسیا داوایان لیدەکات ئەمان دەسبەرداری ئەڵمانیای رۆژهەڵات دەبن بەو مەرجەی ناتۆ لەوە زیاتر واتە لە ئەلمانیا واوەتر پەل نەکێشێ. ناتو هیچ پابەندیەکی هیچ پابەندبوونێکی بەم رێکەوتنەوە نەکرد و ساڵ دوای ساڵ وڵاتانی کۆمارە کۆنەکانی یەکێتی سۆڤیەتی یەک یەک کرد بە ئەندامای ناتو. کاتێک مەسەلەکە هاتە سەر ئۆکراین روسیا ئەمەی بە خاڵی سوور دانا و داوای لە ناتو کرد کە ئەوە بق□ی□ و لە بەشەکانی سەرەی ئەم نوسینەدا ئاماژەمان پیدا بۆچی بۆ روسیا بابەتی بە ئەندام بوونی ئۆکراین لە ناتو خەتی سوورە. ناتو وتیان جارێ لە پلانماندا نیە ئۆکراین بکەین بە ئەندامی رێکخراوەکەمان. روسیا لە پێنج شەش

مانگی رابردوودا بە رەسمی نامەیەکی دووروودرێژی نارد بە ناتۆ و داوای لێکردن کە واژۆی لەسەر بکەن کە ئۆکراین ناکەن بە ئەندامی ناتۆ و بە ئەمەش کاتەکی دیاریکراوی دانا کە تا کۆتایی ساڵی رابردوو بوو. ئەو بەڵگەیەش کە ناتۆ دەبێ ئیمزای لەسەر بکات دەبێ وەک بەڵگەیەکی نێونەتەوەیی سەیربکرێ و دابی پیدا بنرێ و روسیا لەمە زتار قبوڵ ناکا ئەگەرنا ئەوا پلانی ترمان هەیە.

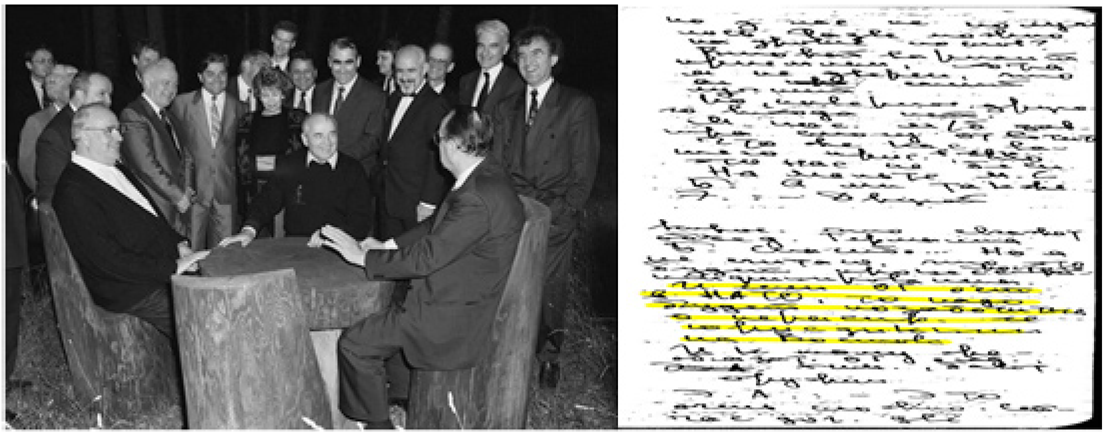

ئەم وێنەیە و بەڵگەنامەکە لە لایەن روسیاوە بڵاوکراوەتەوە. رۆژی ١٥ی مانگی ٨ی ١٩٩٠ لە روسیا گیراوە. لەوێدا سەرانی ناتۆ و بلۆکی رۆژئاوایی بەڵێنی ئەوە دەدەن کە ناتۆ لە لە دوای یەکگرتنەوەی هەردوو ئەڵمانیاکە مەودای خۆی لە سنوری ئەڵمانیاوە فراوانتر ناکات . (س١٤)

دیارە ناتۆ، کە ئەمریکا و بەریتانیا سەردارن تێیدا، بە رەسمی ئەو داوایەی روسیایان رەتکردەوە و وتیان ئێمە ناچینە ژێر ئەو بارە. روسیا لەوە تێگەیشت کە غەرب لە ئایندەیەکی دووردا دەیانەوێ روسیا وەک یۆگسلاڤیا لە بکەن و ئۆکراین دەروازەیە بۆ ئەو مەوزوعە بۆیە خۆی کەوتە خۆی بۆ دابینکردنی ئاسایشی نەتەوەیی خۆی. ئۆکراین بۆ روسیا مەسەلەیەکی تەواو ئاسایشی نەتەوەیی و نیشتمانی روسیایە کە مان و نەمانی پەیوە بەستراوەتەوە بۆیە دەستی کرد بە هێرشی سەربازی و ئەم کردەیەشی ناو نا پرۆسەیەکی سەربازی تایبەت کە ئامانج لەی بێ چەک کردنی ئۆکراین و دەرهێنانی لە بازنەی رۆژئاوایە. لەمەش زیاتر روسیا چەندان جار گوتیان کە ئێمە ئامادەی بەکارهێنانی چەکی ئەتۆمین گەر هەر کەس دەست بهەنێتە رێگامان.

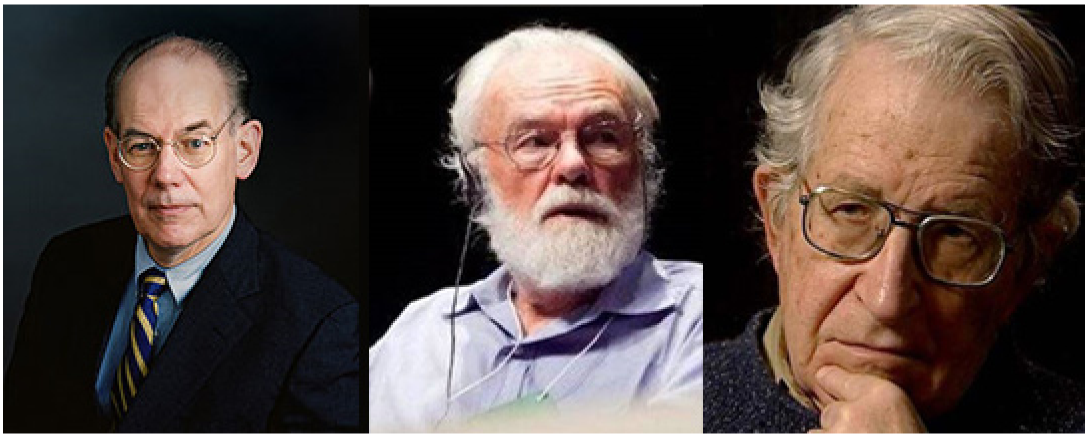

نعوم چۆمسکی، دەیڤد هارڤی، جۆن میرشایمەر

ئەمانەی کە من لەسەرەوە باسم کرد هەر سێ پرۆفیسەری زانستە سیاسیەکان باسیان کردووە لە پەشباری قسەکانی خۆیاندا و من تەنها ئەو چەند دێڕەی ئەوان دەهێنمەوە دەربارەی تەنگژەکە. بۆ نموونە نعموم چۆمسکی دەڵێت "گەر بەتو دڵەراوکییەکانی پوتین لەبەرچاو بگیرایە سەبارەت بە ترسی بە ئەندام بوونی ئۆکراین لە ناتۆ ئەوا بێگومان شەڕەکە دەکرا بەری پێ بگیرێ گەر هاوپەیمانی ناتۆ بازنەی ئەندامەتی خۆی فراوان نەکردایە لە دوای کۆتایی هاتنی جەنگی ساردەوە. بگرە، گەر پەلکێشی ناتۆ بەشێوەیەکی دەستانە بکرایە، دەکرا ئاسایشی روسیاشی ببوایە بە بەشێک لەو فراوان بوونە." (س١٠) دەیڤد هارڤی وەک چەپێکی مارکسی هەمان شت دەڵێت "ئەو رەهەندانەی ئێستا لە کێشەی ئۆکراینەدا دەبینین راستەوخۆ پەیوەندی بەو رۆژگارەوە هەیە کە بەڵێنێکی پەمەیی درا بە روسیا لە دەمانی نەمانی بلۆکی سۆڤیەتیدا." (س١١) پرۆفیسەر جۆن مێرشایمەریش هەمان ناوەڕۆکی چۆمسکی و هارجی دەڵێتەوە بەڵام بەشێوەیەکی روونتر و دەخئامیزی تر. ئەو دەڵێت "ئۆکرانییەکان گەر عاقڵ بن دەبێ خۆیان بە تەڵاقدان بدەن لەگەڵ ئەمریکادا و بچن لەگەڵ روسیا دابنیشن و کێشەکانیان حەل بکەن. روسیا گەر جەنگەکەش نەباتەوە ئۆکراین دەکاتە خۆڵەمێش. ئەمەش شتێکە ئۆکرانییەکان نایانەوێ بیبینن. تە کە دراوسێکەت گەورەلایەک بێت واباشترە بیکەیت بە هاوڕێی خۆت و هەرگیز لە خۆتی نەوروژێنی." (س١٢) لە ئاخاوتنەکی تردا دەڵێت "دار تەوە مەژنە بە ورچدا یان دار مەکە بە چاوی ورچدا چونکە نەک هەر لێت رادەپەڕێ بەڵکو پەلاماریشت دەدا. (س١٢) بۆ ورسیا رێک ئاوهایە کە ئۆکراین دەزانێ ئەمریکا و ناتۆ دوژمنی ئەون و پێگەی ئۆکراینیش ئاوهایە کە نەبێت بە ولاتێکی ناتۆیی و ئەمەی پێوتراوە لەو کاتەوەی ولاتیان دروست بووە، کەچی رێک بە پێچەوانەی ئەمەوە دوژمنە سەرسەختەکەی روسیای دراوسێت بهێنێ و خەندەقی بە لە بەدەی لە بەرامبەر ماڵی دراوسێکەتدا و رۆژ تا ئێوارەش میللەتەکەی خۆت جۆش

بدەی بە سیاسەت و دروشمی روسیایی دراوسێت و بگرە هەرەشەی تا رادەی لە ناوچوونیان لێ بکەی ئاخۆ دەبێ ترس و هەڵوێستی ئەو دراوسییە چی بێ بەرمابەر بە تۆ. زیلینسکی و ئۆکراین لە مانای ئەم دراوسێتیی□ تێنەگەیشتن و لەەبر بێگانەیەک هەم دراسێکەیان لە خۆیان کرد و هەم ماڵی خۆشیان وێرانکرد.

وشەی کۆتایی

سیاسەت دروشم و هاوار و قسەی سۆزداری نیە بەڵکو عەقڵێکە و هەموو سیاسی و سەرکردە و وڵاتێک لێی تێناگات لەوانە زیلینسکی ئۆکرانیا. لێرەدا نامەیەکی جەنەراڵ مەزڵوم کۆبانی باس دەکەم کە دەقی نامەکەم لە لا نیە و تەنها لە هەوالەکانەوە دوو سێ ساڵ پێش ئیستا گوێ بیستی بووم بۆیە تەنها بیرۆکەی ئەو نامەیە باس دەکەم کە چ رەهەندێکی قوڵی تێگەیشتن لە سیاسەت و هاوکێشە سیاسی و سەربازیەکانی تێدایە. ساڵی ٢٠١٩ کاتێک رۆژاقای کوردستان زانیتیان ئەمریکا و غەرب پشتیان تێکردوون و تورکیایان دەست ئاوەڵا کرد لەوەی هەندێ ناوچەی کوردستانی سوریا بگرێت، جەنەراڵ مەزڵوم کۆبانی، فەرماندەی گشتی هێزە دیموکراتەکانی سوریا، نامەیەکی بۆ ئیدارەی ئەمریکا، دۆناڵد ترامپ، نارد و تێیدا دەڵێت لە نیوان بە کوشتارگەیی کردنی خەڵکەکەم و لە دەستدانی پارچەیەک لە خاکەکەم ئەوا بژاردەی یەکەمیان هەڵدەبژێرم. ئەو دەیزانی هێزی تازە و گەنج و شەڕکەر چەندە مەبدەئی و بە جەرگ و چاونەترس بن ناتوانن بەرگەی ئەو سوپا سەدان ساڵە گەورەیەی تورکیا بگرن کە بە پێشکەوتووترین و قورسترین و گرانترین چەکی تازە داهێنراوی غەرب لەگەڵ ئایدیۆلەجیتەکی سیاسی ئاینی و فاشیانەدا هێرش دەکەنە سەریان.

ڤلادیمێر زیلینسکی و جەنەراڵ مەزڵوم کۆبانی

بۆ زیلینسکی، حالەتەکە قورستر و گرانترە چونکە روسیا هەر بە

تەنها بەهێزترین دەوڵەتی سەربازی دنیا نیە و بەس بەڵکو قوتبەکی جیهانی گەورەیە و خاوەن گەورەترین کۆگا و بنکەی ئەتۆمیە لە جیهاندا و لە هەر چرکەیەدا ئامادەیە بەکاری بهێنێ گەر بزانێ بوونی دەکەوێتە ژێر پرسیارەوە. ئەم هەڕەشەیە لە زاری یەک بە یەکی بەرپرسە گەورە سیاسی و سەربازیەکانی روسیاوە دووپات کراوەتەوە. هەرچەندە زیلینسکی لە هەفتەی یەکەمی شەڕەکەوە داوای دانوستان و دانیشتنی تایبەتی کرد لە پۆتین بەڵام ئەمریکا و هێزە سەربازیەکەی ئۆکراین نەیانهێشت ئەوە بکات. لەگەڵ ئەوەی ئەمریکا و ئەوروپا یەکبینە دووپاتیان کردۆتەوە کە ئامادەنین یەک سەرباز بنێرن بۆ شەڕی ئۆکراین و تەنها ئامادەن پارە و چەک بنێرن؛ کەچی زیلینسکی هێستا لەوە تێناگات کە خۆی و وڵاتەکەی و میللەتەکەی حسابی مەقاشەکیان بۆ دەکرێ کە دژ بە روسیا بەکاریان دەهێنن و هیچ تر. لەگەڵ ئەوەی چەندان جار زیلینسکی ڕەخنەی گرتووە لە گەرب و گلەیی ئەوەی لێکردوون بۆ نایەن یارمەتیمان بدەن کەچی هێشتا دەمدرێژی دەکات بەرامبەر روسیا لە کاتێکدا شارەکانیان یەک بە دوای یەک بۆتە کەلاوە. تەنانەت ژیانی خۆی لەبەر ڕەحمی روسیادایە بەڵام روسیا نایەوێ بیکوژێ. بە دەردی جەنەراڵەکی روسی گوتی ئەمە نامانەوێ بیکوژین بەڵکو دەمانەوێ ناچاری بکەین و بێت هەندێ ئیمزامان بۆ بکات.

زیلینسکی ئەو نموونەیەیە کە هیچ کات ئەکتەرێک ناتوانێ شوێنێکی سیاسی و سیاسیەک ناتوانێ شوێنی ئەکتەرێک بگرێتەوە چونکە دەورەکان جیاوازن. سەیری پەرلەمانی کوردستان بکەن بزانن کێ و چی تیایە بۆیە دەبینین جگە لە مەهزەلەیەک شتێکی تر نیە. ئەو یاریە مەگەر هەر لە ڕۆژئاوا رووبدات کاتێک ئەکتەرێکی وەک ڕیگان یان مۆدێلێک دەبێتە سەرۆک وڵاتێک ئەمە جگە لە کوشتنی ڕۆحی سیاسەت و سوککردنی سیاسەت وەک زانستیک هیچی تر نیە. دیارە ئەوانە بە لەشکرێک لە ڕاوێژکار و مامۆستای سیاسی دەورەدراون و وشەیەک چیە ناتوانن بە پرسی ئەوان بیڵێن؛ بەڵام بۆ کەسێکی وەک زیلینسکی کە بوکەڵەی دەستیئەمریکا بوو وە بە پشتیوانی و فڕوفێڵی ئەوان هاتە سەر حوکم و کاتێک ناتوانێ ئەو دەورە ببینێ وەک ئەوان ئەوا وڵات دەبێ بەو پەندەی کە لە مێژووی خۆیدا نەیدیوە و لەم دنیا گەورەیەدا بە بەرجاوی هەموو جیهانەوە وڵاتێک دێت و ڕۆژ بە ڕۆژ وڵاتەکەت کاول دەکات و کەسیش ناتوانێ بڵێ لەل، بەتایبەت ئەوانەی توشی ئەم بەڵایەیان کرد لە هەموان خراپتر پشتیان تێکرد.

دیپلۆماتی ئەمریکی خانەنشین، چاس فریمان، لە وێبسایتی “ذە گرەی

زێن” رۆژی ٢٨ی مانگی ٣ی رابردوو بە تایتڵێکی گەورە وتارێکی نوسیوە و دەڵێت “تاکو یەک ئۆکراینی بمێنێ ئێمە شەڕی روسیا دەکەین.” ئەمە لە میدیا غەربیەکانەوە وەک پشتیوانیەک و وتارێکی زۆر گرنگ تەماشا دەکرێ بەڵام ئەمە جگە لە ئیهانەکردنێک و گاڵتەپێکردنێک بە خەڵکی ئۆکراین هیچی تر نیە. پەیامەکەی زۆر روونە کە ئێمە ئێوە بە کوشت دەدەین تاکو دوایین کەستان بمێنی.
زیلینسکی رۆژانە گوێبیستی سوکایەتی و رسوایی پێکردنی ئاوهایە کەچی هیشتا دەیەوێ خۆی وەک سەرۆکێکی خاوەن کەسێتی و جەنگ نمایش بکات لە کاتێکدا، بەو هەمموو پیوودانگە سیاسی و زانیاری و داتایانەی سەرەوە، کەسی ئاوها جگە لە فس فس پاڵەوانیک هیچی تر نیە.
وەک پرۆفیسۆر جۆن میرشایمەر وتی گەر دراوسێکەت گۆرێلا بوو مەیکە بە دوژمنی خۆت یاخود گەر دراوسێکەت گەر ورچ بوو ئەوا داری تەوە مەژێنە یان دار مەکە بە چاویا چونکە لەت رادەڕێ و خراپیش پەلامارت دەدات، زیلینسکی گەر جاران ئەکتەریکی کۆمیدی ناو هونەر بوو ئەوا ئیستا ئەکتەرێکی کۆمیدی تراجیدی ئەڵقە لە گوێی ناو دنیای سیاسەتە کە نە لە هاوسەنگی هێزەکان و نە لە ئامانجە ئیمپریالیستیەکانی ئەمریکا و نە لە بودۆخی ئەوروپا تێگەیشت. کردنی ئۆکراین بە سەرچاوەیەک لە هەموو ئاستەکانی سیخوڕی و زانستی بایەلۆجی و گوتاری سیاسی و سەربازی بە ولاتانی تر بە هەڕەشە لەسەر روسیا جگە لە وێرانبوونی وڵاتەکەی خۆی و ئاوارەبوونی ملیۆنان کەس لە هاوڵاتیانی خۆی و نادیاری چارەنوسی ئەوروپا و بگرە جیهانیشی لەگەڵ خۆیدا خستە بەردەم ئایندەیەکی رەشەوە.

نوسینی: ئیدریس مستەفا
رۆژی ٤ی٤ی ٢٠٢٢

سەرچاوەکان:

1. https://theconversation.com/ukrainian-and-russian-how-similar-are-the-two-languages-178456#:~:text=As%20Russian%20and%20Ukrainian%20diverged,about%2062%25%20of%20their%20vocabulary.
2. https://indepthnews.info/index.php/opinion/5106-ukraine-should-have-a-policy-of-non-involvement-with-nato-opined-zbigniew-brzezinski

3. http://marketoracle.co.uk/article24756.html
4. /https://www.clovisinstitute.org/north-european-plain
5. https://thealtworld.com/scott_ritter/the-horrific-truth-about-the-biological-research-labs-in-ukraine
6. https://jacobinmag.com/2022/01/cia-neo-nazi-training-ukraine-russia-putin-biden-nato
7. https://voxukraine.org/en/fake-victoria-nuland-admitted-/that-us-has-biolabs-in-ukraine
8. https://www.ukrinform.net/rubric ukrainian-refugees-in-europe-could-grow-to-5m-borrell.html
9. https://www.reuters.com/world/europe/broader-war-ukraine/-could-displace-15-million-swiss-minister-2022-03-11
10. https://www.kurdrawm.com/idea/2983/?fbclid=IwAR1Remo8pTLaVaiu7JeMpIZuuqQ85alg6Lsxks9skmiplogjLC8OYFbDgv4
11. https://truthout.org/articles/noam-chomsky-us-military-e/scalation-against-russia-would-have-no-victors
12. http://www.nlka.net/news/details/1377
13. https://www.youtube.com/watch?v=bkC9mZgaLDI
14.https://nsarchive.gwu.edu/sites/default/files/thumbnails/image/stepanov-mamaladze_0.jpg

---

لە پاکستان سەری مامۆستایەکی ژن دەبڕن… حەسەن ڕازانی

لە پاکستان سەری مامۆستایەکی ژن دەبڕن چونکە پێغەمبەر هاتەتە خەوی کچەکی تەمەن ١٣ ساڵی خزمی سەربڕەکان و پێی گوتووە ئەو مامۆستایە سوکایەتی بە من و بە ئیسلام کردووە بۆیە دەبێ بکوژرێت! (ئیترلە ئێستاوە لە پاکستان ئەگەر لەخەویشدا بتینن و گوێیان لێتبێت کە تۆ سوکایەتی بە ئیسلام دەکەیت، ئەوە سزاکەت سەربڕین دەبێت!)

پاکستان/ پارێزگای پەختون خوا لە ناوچەی دێرە ئیسماعیل خان

خوێندنگای جامیعەی ئیسلامیەی فلاح البنات

بە پێی دەیان سەرچاوەی سۆشیال میدیایی و تەلەفزیۆنی و ڕۆژنامەی ڕەسمی و تەنانەت دەزگای پۆلیسی پاکستان و زۆرێک لە دەزگاو ڕاگەیاندنەکانی جیهانی بەم شێوەیەی خوارەوە باس لەو ڕووداوە دەکەن:

لە ناوچەی دێرە ئیسماعیل خان کە سەر بە پارێزگای پەختونخوایە و دەکەوێتە سەرسنووری ئەفغانستان بە دیوی پاکستانەوە، لە خوێندنگایەکی ئایینیدا بە ناوی فەلاحول بەنات کە تەواوی مامۆستاکانی ژنن وخوێندکارەکانیشی هەموویان کچن، ڕۆژی سێشەمە ڕێکەوتی ٢٩ی ئازاری ٢٠٢٢ کاتژمێر ٧ی سەر لە بەیانی مامۆستایەک بە ناوی سەفورە بیبی بە چەقۆ سەر دەبڕن.

دەزگای پۆلیسی پاکستان لە ناوچەکە مامۆستایەکی هەمان خوێندنگا و دوو لە خوێندکارەکان کە ئەوانیش خوشکەزاو برازای مامۆستا پلان داڕێژەرەکەن وەک تۆمەتباری سەرەکی دەستنیشان کردوون. بە پێی لێکۆڵینەوەکانی پۆلیسی ناوچەکە، مامۆستا تاوانبارەکە کە لە هەمان کاتدا هاوڕێی مامۆستا سەربڕاوەکەشە ڕاستەوخۆ پلانداڕێژەری تاوانەکە بووە. ئێستا پۆلیس مامۆستاکە و دوو خوێندکارەکەشی گرتوون. هەروەها پۆلیس دەڵێن هەرسێک تۆمەتبارەکە دانیان بە تاوانەکەدا ناوە. بەرپرسێکی پۆلیس بە ناوی نەجمول حەسەن لیاقەت

بە دەزگاکانی ڕاگەیاندنی وت کە ئەو کەیسە هەشتا لە ژێر لێکۆڵینەوەدایە و دەبێ بزانرێت کە ئاخۆ ئەم کوشتنە پەیوەندی بە بابەتی سوکایەتی بە ئیسلام و بە پێغەمبەرەوە هەیە یاخود شتی شەخسیەو دوژمنایەتی نێوخۆی ئەو دوو مامۆستایەیە. بە پێی ڕۆژنامەی ئەلمەشریقی پاکستانی کە ڕۆژانەیە و بە زمانی ئوردو دەردەچێت دەڵێت: "مامۆستا تاوانبارەکە ناوی عومرە ئامان و دوو خوخوێندکارە تاوانبارەکەش ناوی یەکێکیان رازیە حەنیفە و ئەوەی تریشیان ئاییشە نوعمان."

هەر لە سەرهەمان بابەت، زاهید قوڕەیشی کە خزمی مامۆستا سەفورەیە بە پۆلیسی وت کە "هیچ دوژمنایەتییەک لە نێوانی مامۆستا سەفورەو مامۆستا تاوانبارەکەدا نەبووە". زاهید دەڵێ "زۆر جاران مامۆستا تاوانبارەکەو مامۆستا سەفورە بە یەکەوە چوون بۆ دەوام و بۆ یەکەوەش هاتوونەتەوەو زۆر یەکتریان خۆش ویستووە". زاهید لەو بارەوە بە دەزگاکانی ڕاگەیاندن دەڵێت کە "ئەو کارە کارێکی زۆر دڕندانە بووەو داوای جێبەجێکردنی دادپەروەری لە حکومەت دەکەم". لە لایەکی تریشەوە مەولانە شەفیعو اللە بەڕێوەبەری خوێندنگاکە بە دەزگاکانی ڕاگەیاندنی وت کە "مامۆستا سەفورە دوو ساڵە بووە لەو خوێندنگایە دەرسی وتەتەوەو هەرسێک تاوانبارەکەش هی ناوخۆبوون."

لە لێدوانێکدا هەردووک خوێندکارەکە دانیان بە تاوانەکەدا ناوە. دەڵێن بۆیە مامۆستاکەیان سەربڕیوە چونکە لە ماڵەوە خزمەکانیان و یەکێک لە خزمەکانیان کە کچێکی تەمەن ١٣ ساڵە ئەو خەوەی دیوە. لە خەوی کچە تەمەن ١٣ ساڵەکەدا ئەو مامۆستایە سوکایەتی کردووەو پێغەمبەریش هاتەتە خەوی و فەرمانی کردووە کە دەبێ ئەو مامۆستایە بکوژرێت و تۆڵەی لێبکرێتەوە. بۆیە ئەوانیش ئەو سوکایەتییان بە ئیسلام و بە پێغەمبەری ئیسلام پێ قەبوڵ نەکراوەو نەیان توانیوە چاوپۆشی لە مامۆستا سەفورە بکەن. هەر بۆیەش بە ئەرکێکی ئاینی ئیسلامیان زانیوە کە دەبێ تۆڵەی ئیسلام و پێغەمبەر لە مامۆستا سەفورە بکرێتەوە. ئەو دوو کچە دەڵێن "ئەوان تەنها فەرمانی پێغەمبەری ئیسلامیان جێبەجێکردووە."

پلانەکەش بەم شێوەیە جێبەجێدەکەن: ڕۆژی سێشەمە ڕێکەوتی ٢٩ی ئازاری ٢٠٢٢ کاتژمێر ٧ی سەر لە بەیانی کاتێک کە مامۆستا سەفورە بیبی بەرەو خوێندنگاکە دەچێت بە مەبەستی دەوام ، لە بەردەم دەرگای سەرەکی خوێندنگاکە دەکەوێتە کەمینی هەرسێک لە مامۆستا و دوو خوێنکارەکان کە برازاو خوشکەزای مامۆستا تاوانبارەکەبوون. هەرسێکیان بە ئەو کارە بە ئامادەباشی هاتوون و کوتەک و تەڵاو چەقۆیان پێبووە. هەر لەوێدا کوتوپڕ وەری گەڕاونەتە و لە عەرزیان

داوەو هەموو لەشیان بە چەقۆ و کوتەک هەلاهەلا کردووە، دواییش بە
چەقۆ سەریان لە لاشەی کردۆتەوە.
جێگەی باسە کە لە پاکستان دا بە پێی یاسا سوکایەتی بە ئیسلام و بە
پێغەمبەری ئیسلام تاوانێکی قورسەوسزاکەی کوشتنەو لێخۆشبوونی نیە.
هەر بۆیەش هەر کەسێک کە ئەوتاوانە ئەنجام بدات خەڵکی ئیماندارو
ئیسلامی توندڕەوی پاکستان لە هەر کون و قوژبنێکی ئەو وڵاتەدا
لەسەر پۆلیس و دەزگای دەوڵەتی ڕاناوەستن کاری کوشتنەکە جێبەجێ
بکەن، بەڵک و هەر خۆیان ڕاستوخۆ هەڵدەستن بەو کارە وەک ئەرکێکی
پیرۆزی ئایینی کە لەسەر شانیان واجیبە. لەو بارەوە بە پێی
ڕاگەیاندنەکان پاکستان لە چەند دەیەی ڕابردودا ژمارەیەکی
پێوانەیی یەکجار زۆری تۆمار کردووە کە خەڵکی تێدا سەربڕاوەو
کۆژڕاوەو بەردەباران کراوە لەسەر سوکایەتی بە ئیسلام و بە
پێغەمبەری ئیسلام.

دەگوترێت کە بەرپرسانی حکومەتی پاکستان چەندین جار ڕایان
گەیاندووە کە هیچ لێبوردن و لێخۆشبوونێک نیە بۆ ئەو گروپ و
کەسانەی کە لەدەرەوەی یاساو دەزگای دەوڵەتیدا بەم شێوەیە خەڵک
دەکوژن لەسەر سوکایەتی بە ئیسلام و بە پێغەمبەر. بەڵام هەشتا خەڵک
گوێ بەو قسانە نادات و پشت ئەستوور بە هەندێک حیزبی ئیسلامی هەرە
توندڕەو بەردەوامن لەسەر ئەو سزایانە.

توندوتیژی و سزای کوشتن و سەربڕین و بەردبارانکردن لەسەر
سوکایەتی بە ئیسلام و بە پێغەمبەری ئیسلام لە پاکستاندا مێژوویەکی
لە مێژینەی هەیە. هەر لەو بارەوە بە پێی بەدواداچوونێکی ناوەندی
توێژینەوە و لێکۆڵینەوەی ئاسایش کە ناوەندێکی بەناوبانگ و جێ
متمانەیە لە ناو ئیسلام ئابادا دەڵێت “لە حەوت دەیەی ڕابردوودا ٩٠
نەوەد کەسی سیڤیل بە تۆمەتی سوکایەتی بە ئیسلام و بە پێغەمبەری
ئیسلام کوژراوون.” هەربە پێی ڕاپۆرتەکی هەمان ناوەند دەڵێت ” لە
ساڵی ١٩٤٧ وە کە پاکستان سەربەخۆیی وەرگرتووە ١٤٠٠ هەزارو
چوارسەد کەس تۆمەتی سوکایەتی بە ئیسلام و بە پێغەمبەریان دراوەتە
پاڵ و خراونەتە دادگاوە یان لە لایەن گرووپی توندڕەوی نەو
شەقامەکانەوە تووشی سزاو ئەشکەنجەو کوشتن و ڕاوەدوونان
بوونەتەوە. لە یەک دەیەی ڕابردووەوە ١٢٠٠ دۆسیەی لەو بابەتە بە
ڕەسمی تۆمارکراوە. کە ئەوەش ژمارەیەکی یەکجار زۆرە و لە
زیادبووندایە .

تا ئێستا لە زور شوێنان لە وڵاتانی ئیسلامی و تەنانەت لە وڵاتانی
نا ئیسلامیش بە نموونە وڵاتە لیبڕاڵە ڕۆژئاواییەکان سوکایەتی بە

ئیسلام و بە پێغەمبەری ئیسلام یان باسی خەراپەی یەکێکیان یان هەردووکیان بە یەکەوە تاوانەو لێخۆشبوونی نییە. چارلی عەبدو لە ناوجەرگەی پاریسی فەرەنسادا وێنەی پێغەمبەری ئیسلامی بە شێوەی کاریکاتێری درووست کردو ئەویش چارەنووسەکەی کوشتن و تیرۆرکردن بوو. ئێستا هەر ئەوە نییە کە لەسەر ئەرزی واقیع ببینرێی کە سوکایەتی بە ئیسلام و بە پێغەمبەری ئیسلام بکەی سزاکەت کوشتن و سەربڕین دەبێت، بەڵک و ئەگەر لە خەویشدا بتبینن و لێت ببیسن کە سوکایەتی بە ئیسلام و بە پێغەمبەری ئیسلام دەکەی دەتکوژن، بەردبارانت دەکەن، کوتک و تەڕا بارانت دەکەن و قەرتم و ملیشت بە کێردێک دەپەڕێنن. وەک، بۆ نموونە، کە بەسەر مامۆستا سەفورە بیبی داهات لە پاکستان. تەنها لە خەودا کچێکی تەمەن ١٣ ساڵ پێغەمبەر هاتۆتە خەوی و پێی گوتووە کە مامۆستا سەفورە سوکایەتی بە ئیسلام و بە پێغەمبەر کردووە بۆیە دەبێ بکوژرێت. بکوژەکانیش فەرمانەکەیان جێبەجێکردووە بە شێوەی ئەشکەنجەو سەربڕین. بەجگە لە خەوەکە هیچ بەڵگەیەک لە ئارادا نەبووە کە مامۆستا سەفورە ئەو تاوانەی ئەنجام دابێت.

حەسەن ڕازانی
٥ی ئازاری ٢٠٢٢

تێبینی: بۆ ئەو بابەتە سوودم لە زۆر سەرچاوە وەرگرتووە . لە وانە :

https://www.aljazeera.com/news/2022/3/30/pakistan-school-teacher-killed-for-alleged-blasphemy-police
https://www.youtube.com/watch?v=WJupD14fwwA
https://www.insider.com/pakistan-teacher-killed-over-13-year-olds-anti-muslim-blasphemy-dream-2022-4
https://www.geo.tv/latest/408289-kp-seminary-teacher-slaughter-police
https://www.albawaba.com/editors-choice/pakistan-teacher-killed-blasphemy-relatives-dream-1471810
https://www.vice.com/en/article/5dga85/woman-teacher-killed-blasphemy-dream-pakistan

دەروونناسیی… ئەحمەد ڕەزا

نەخۆشییەکی گرنگ لە منداڵییەوە: ADHD

▪ شپرزەیی " کەمیی سەرنجدان و جوڵەی زۆر/ هاروهاجیی"*
▪ قصور الانتباه وفرط الحركة*
* attention deficit hyperactivity disorder*

شپرزەیی " کەمیی سەرنجدان/ ترکیز، یان پەرتبوونی سەرنج و جوڵەی زۆر"، کە بە نەخۆشیی ADHD ناسراوە، لە گەوراندا پەیوەندیی بە تەندروستیی ئەقڵەوە هەیە. لە کەمێکەک کێشەی بەردەوام پێکدێت، وەک هاروهاجیی لە منداڵیدا، سەرنج پەرت بوون، ڕەفتاری پەلەپەل کردن، لە گەورەبوونیشدا پەیوەندیی ناجێگیر، لاوازیی کارکردن و کەمبوونەوەی باوەڕ بەخۆبوون و خەمۆکیی و دڵەڕاوکێ و حولحولەتیی.
ئەم شپرزەییە لە تەمەنی 3- 6 ساڵیدا سەرهەڵئەدات، زۆرترینی لە تەمەنی 5 ساڵاندا، نیشانەکانی زوو دەرئەکەون، بەڵام لە هەندێک کەسدا دەرکەوتنی نیشانەکانی ئەگاتە تەمەنی باڵق بوون.
لە هەر 10 منداڵێکی تووش بوو بەم شپرزەییە، سێ کەسیان ئەگاتە قۆناغی هەرزەکاریی، واتە لەو حەوت کەسەکەیتردا تێئەپەڕێت و ئاسەواری نامێنێت، یان شێوەی ئەگۆڕێت و هاوسەنگیی دروست ئەبێت. بە نمونە ئەو گەنجانە هەندێکیان تووشی خەمۆکیی و هەندێکیتریان حولحولیی دەرئەچن، یان ئەبن بە بەنگکێش. کەواتە پێویستە لە پێناوی پاشەڕۆژیاندا بە دروستیی مامەڵەی لەگەڵدا بکرێت.

لە هەندێک حاڵەتدا پەیوەندیی بە پێکهاتەی مێشکەوە هەیە، بە نمونە نەخۆشی تووشبوو بە ADHD ڕەنگە بەشی پێشەوەی مێشکی – کە کۆنترۆڵی لێدانی دڵ و ڕێکخستن و سەرنجدان ئەکا- بە خاویی گەشە بکات.. جگە لەوەی نەخۆشییەکە خۆی بۆماوەییەوە بۆ نەوەکان ئەگوازرێتەوە، لەبەرئەوە هەندێک دایک و باوک، کە ئەزانن خۆیان تووشبووی ADHD ن، باشتروایە، وردتر چاودێریی منداڵەکانیان بکەن و پشکنینیان بۆ بکەن.
لە هەندێ باریتریشدا دڵەڕاوکێ و خەمۆکیی و تاقەت نەبوون بە

خوێندنەوە، نیشانەکانی ئەم نەخۆشییە دائەپۆشن و ئەیشارنەوە، لەبەرئەوە وا ئەستترێ ئەو تەکەلاییەی لە وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکا بە 4% مەزەندەکراوە بە تووشبووانی ADHD، زۆر زیاترە.

لە هەندێ شوێنیشدا هەندێ سیمای ADHD ئەبێتە خاڵی بەهێز بۆ کارەکانیان:
لێکۆڵینەوەکان ئەوەیان دەرخستووە، کە نەخۆشی ADHD زیاتر حەزیان بە کاری داهێنەرانەو سەربەخۆیی و خێراییە لەچاو ئەوانیتردا، وەک پیشەی هونەریی و ئاگرکوژێنەوەو مامۆستایی و ئەوانەی لە بواری ڕیکلامدا کار ئەکەن، یان پیشە بچووکەکان، زیاتر ئەو کارانەی خەڵک زوو ماندوو ئەبێت بەدەستیانەوە.

نیشانە دیارەکانی:
1- بێ ئاگایی/ غەفڵەت و نەتوانینی سەرنجدان:
دایکان ناتوانن تێبینیی سەرنج نەدانی مناڵەکانیان بکەن، تا نەچنە بەرخوێندن، سەرەتاش مامۆستا لە کاتی وانە وتنەوەدا، یان کاتێ کارێک بە مناڵەکەدا دائەدا، هەستی پێئەکا.
جگە لەوەش مناڵانی تووشبوو بە ADHD ئاژاوەچین، ناتوانن سەرنجی زۆر بدەن و گوێ نادەنە هیچ یاساو ڕێسایەک و حەزیان بە بەزاندنی یاساکان هەیە، تەنانەت لە یاریکردنیشدا..
لەبەرئەوە کارەکانیان بە ئاژاوەگێڕانەو فەرامۆشکراو ئەبینرێتەوە.
هەروەک کێشەیان لە زۆروتندا هەیە لەهەر بابەتێکداو زوو تیایدا ئەوەستن، تاقەتی گوێگرتنیشیان لەوانیتر نییە.. بە دەنگەکی بچووک یان جوڵەیەک سەرنجیان ئەڕوا، لە کاتێکدا ئەوانیتر هەستی پێناکەن، یان گوێی نادەنێ.. زەحمەتە لەگەڵ ئەوانیتردا هەڵبکەن، لەبەرئەوەی توانای سەرنجدان و ناسینەوەی میزاجی ئەوانیتریان لاوازە.. بە زیندەخەون و بایەخدانە تایبەتەکانی خەیانەوە سەرقاڵن.

2- چالاکیی و جوڵەی بێ ئەنداز/ هاروهاجیی بەردەوام:
ئەمجۆرە لە مناڵیدا بەردەوام چاوەچاو/ " مماطلة" ئەکەن، لە سەعیکردن و دەرس و دەوردا، لە یاریکردن و جێگۆڕکێی بەردەوام، لە سێ خولەک زیاتر، توانای مانەوەیان نییە، بۆ کورتییەکەی تەنکە ناگرن.. توانای یاریکردنی هەمنیان نییە، حەزیان بە ڕاوڕاوکە و بازهەڵدانە بەسەر شتومەکدا، بە جۆرێک

تەواو دایک و باوکیان بێزار ئەکەن.. تاقەتی گوێگرتنی چیرۆکیان نییە.

3- پەلەپەل:
نەمانی سەبرو ئارامیی، چاوەڕوان نەکردن لەسەرەی خۆیاندا، پەلەکردن لە وەڵامدانەوەو پێبڕینی قسەی ئەوانیتر، ئازاردانی خودی خۆیان، لەبەرئەوەی بەبێ بیرکردنەوە هەڵسوکەوت ئەکەن، هەندێجاریش بەهۆی پەلەپەلییەوە بەرکەسانیتر ئەکەون، یان لە شتی مەترسیدار نزیک ئەکەونەوە، یان لە ماڵ هەڵدێن، یان ڕۆکردن بەشەقامداو خۆهەڵدان لە شوێنی بەرزەوە.

4- دەمارگیریی.
5- کێشەی زۆر لەکاتی ڕووبەڕووبوونەوەی فشار دروست بوون، یان ئاڵۆزیی تێپەڕاندنی کێشەکان.
بەڵام هەریەک لەم ئەمانە لە یەکێک لە ساتەکاندا نیشانەی ئەم نەخۆشییەمان لێدەرئەکەوێت، بەبێ ئەوەی دووچاریشی بووبین، ئەوکاتە ئەزانین کە بە ADHD ەوە گرفتارین، کە نیشانەکانی کەڵەکەبن و ببنە مایەی کێشەی بەردەوام و زیاتر.. نیشانەکانیش لەگەڵ ماوەی منداڵیدا یەک بگرنەوەو پەیوەندیی نەپساوە لە نێوان نیشانەکانیدا هەبن.. بەڵام لە گەورەبووندا، بە حولحولەتیی و شپرزەیی و دڵەڕاوکێ دەرئەکەون.

هۆکارەکانی تووشبوون بە ADHD:
1- هۆکاری بۆماوەیی.
2- جگەرەکێشان و خواردنەوەی دایکان، لە دووگیانییدا.
3- دووچار بوون لە منداڵیدا بە ژەهرە ژینگەییەکان وەک خوێی فۆسفات و قوڕقوشم.PBso4
دەرەنجامە خراپەکانی:
1- تەممەڵیی لە خوێندن یان کارکردن.
2- بێ ئیشیی.
3- کێشەی دارایی.
4- کێشەی یاسایی.
5- ئالوودە بوون بە خواردنەوەو بەنگ/ هەشبەر.
6- دووبارە بوونەوەی ڕووداوی ئوتومۆبیل، یان ڕووداویتر.
7- پەیوەندیی ناجێگیر لەگەڵ خەڵکدا.
8- خراپیی تەندروستیی جەستەو ئەقڵ.

9- لاوازیی وێنەی خود.
10- هەوڵی خۆکوشتن.

چارەسەر:
باشترین ڕێگە چارەسەر، بۆ زاڵبوون بەسەر ADHD دا، سەردانیکردنی پزیشکە، لەبەرئەوەی جگە لە ڕووە دەروونییەکەی، پێویستیی بە داوودەرمانیشە.. بەڵام لەسەرەتادا پێویستە دایک و باوک بە هیچ جۆرێک پەنا نەبەنە بەر لێدان و تووڕە بوون، گرنگتر ئەوەیە ڕۆتینیان لەگەڵدا بەکاربهێنرێت و کاتی تەواویان بۆ جووڵە پێ ببەخشرێت، هەروەک لە هەندێ قوتابخانەدا ڕەچاو ئەکرێ.

سەرچاوە:

- موقع mayo clinic / اضطراب فرط الحركة وتشتت الانتباه عند البالغين / 10/ 11/ 2021.
- منال العبدلاوي – حقائق لا يعرفها الكثيرون عن اضطراب فرط الحركة وتشتت انتباه الأطفال – موقع الجزيرة – 22/ 4/ 2021.

ئامانج و بەختەوەری لەژیاندا لەدیدی فرۆیدەوە… مەحمود عەبدوڵڵا

ئاشکرایە تاقە ڕێسایەکی مسۆگەر نییە بۆ بەختەوەربون. بەئەندازەی جیاوازی مرۆڤەکان ڕێگای بەختەوەریش هەن. هەربۆیە وەک فرۆید دەڵێت: ڕێسایەکی زێڕین نییە بۆ بەختەوەربون کە بەسەرهەمواندا بچەسپێت. بەدرێژایی مێژوو، فەلسەفە و ئاینەکان لە لەگەڕێیندابون بە وڵامی پرسیاری ئامانج و بەختەوەری لەژیاندا. سەرەتا ئامانج لەژیاندا چییە؟ لەوانەیە ئەوە سەرەکیترین پرسیاربێت لەژیانی مرۆڤدا؟ بەڵام بەدیدی فرۆید سەرچاوەی ئەوپرسیارە لوت بەرزی و خۆ بەزلزانی مرۆڤە، مرۆڤ و ئیگۆی مرۆڤ خۆی دەکاتە سەنتەری ژیان، ئینجا بەدوای

وەڵامی ئەوپرسیارە دەگۆڕێت، بەڵام کەس ناپرسێت ئامانج لەژیانی ئاژەڵەکان چییە؟ ئەڵبەت مرۆڤ خۆپەرستانە و بگرە مناڵانیش وەڵامی دەداتەوە و دەڵێت : بۆخزمەتی مرۆڤ، بەڵام ئاژەڵگەلێکی زۆر هەن مرۆڤ نەیناسیون و دەستی پێنەگەیشتون کەلەناو چون یان قڕیان تێکەوتووە. ڕەنگە ئەم وەڵامە سادەیە مناڵگەرایی دەرونی بێت کە دینەکان هەوڵیانداوە بیخەنە زیهنی م رۆڤەکانەوە ، سادەکردنەوە یەکی لەوجۆرە فیتاوفیتی ئەقڵی حەشاماتن،هەربۆیە حەشامات بەگەرموگوڕیەوە پێشوازی لە وەڵامەکانی دین دەکەن تا زانست و فەلسەفە.

بەڵام بەباوەڕی فرۆید پرسیاری سەرەکی ئەوەیە مرۆڤەکان چییان دەوێت ؟بەدوای چییەوەن لە ژیانی ئەم دنیایەدا؟ بێگومان مرۆڤەکان بەدوای بەختەوەرییەوەن ، بەگوێرەی بەرنامەی پرەنسیپی چێژ . واتای سەرەکی بەختەوەریش هەر ئەوەیە واتا چێژبینین لەژیان و دورکەوتنەوە لەئازار. بەڵام پرەنسیپی چێژ دولایەنی هەیە ،لایەنێکی خۆلادان لەئازار،لایەنەکیشی ئەزمونکردنی چێژە چڕوپڕەکان .چالاکی مرۆڤەکان لەگەڵ دوانەیی ئامانجەکان بەدوئاڕاستە دەڕۆن. ئەگەرچی پرەنسیپی چێژ بەکەڵکە و ئاسانی دەرون کۆنترۆڵ دەکات، بەڵام هەرلەبنەڕەتدا پرەنسیپی چێژ لەگەڵ گەردونی گچکە "مرۆڤ خۆی"وگەردونی گەورە ناکۆکە و ئەو پرەنسیپە هیچ کات جێبەجێ ناکرێت نەلەگەڵ یاساکانی گەردون، نەلەگەڵ ڕێسای کۆمەڵگەو شارستانی ناگونجێن،وەک بڵێی مەرامی بەختەوەری لە نەخشەی خیلقەتدا نییە.
ژیان بریتییە لە بارێکی قورس کۆمەڵێک ئازارو ناخۆشی ،کە بەبێ ئامرازە یارمەتیدەرەکان بەرگەیان ناگیرێت. لالایەکیتر تەنها ئیمکانی ڕێژەیەکی مامناوەندی بەختەوەری هەیە.چونکە ئەمە وا دروستکراوین تەنیا لەمیانەی ناکۆکی و دژیەکی چێژێکی زۆر بەدەست دێنین،کەواتا پرەنسیپی چێژ لەگەڵ خودی پێکهاتەی کەئەندامی دەرون ناکۆکە. فرۆید نمونەی وتەیەکی گۆتە دێنێتەوە کە دەڵێت: هیچ شتێک لەوە قورستر نییە بەرگەی زنجیرەیەک لەڕۆژە خۆشەکان بگریت. بۆ مرۆڤ خۆشیەکی بەردەوام نە ئیمکانی هەیە نە بەرگەی دەگیرێت.

مرۆڤەکا ن سێ ڕێگە بەکاردێنن بۆ بەرگەگرتنی واقیع و دورخستنەوەی ئازار و ناخۆشی، یەکەم ئامرازە هۆش پەرتکەرو سەر گەرمکەرەکان،تەربونە جێگرەوەکان و مادە سڕکەرەکان. یەکەمیان زانست و داهێنان دەگرێتەوە،دووە م هونەرەکان ،چونکە هونەرەکان کۆمەڵێک فێڵ و چاوبەستن بەرامبەر واقیع بەڵام کاریگەرییا ن هەر هەیە بەهۆی ڕۆڵی فەنتازیا لەژیانی دەرونی دا، سێیەمیان مادە

سەرکەرەکان وادەکەن دونیایەکی تایبەت مان هەبێت و لەواقیع داببڕێین. بەبڕوای فرۆید ئاینیش هەم ڕۆڵی خەلادان لەواقیع دەبینێت و وەک یەکێ لە ئامرازە سوکنایی بەخشە و خۆ لادان لەواقیع ڕۆڵ دەبینێت . ئای ن جۆرێک وەهمەی دەستە جەمعییە بۆ گۆڕینی واقیع،تا بەرگەی ژیان بگرین .ئەمەی مرۆڤ لەسێ لاوە ڕوبەڕوی ئازار دەبینێتەوە لە دونیای دەرەوە،لە جەستەی خۆمان و لە پەیوەندی لەگەڵ مرۆڤەکان،بەڵام ئوەی دوایان لەهەمویان کاریگەرترە. بەخۆ لادان لەم ئازارانە،مرۆڤەکان ناچارن ئەوجار واز لە بەرنامەی پرەنسیپی چێژ بهێنن. بەگوێرەی پرەنسیپی واقیع هەست و کەوت بکەن. واتا ناچارن ئامانج و ئارەزوەکانیان کەم بکەنەوە ، بەخۆ لادان لە ئازاری مرۆڤەکان گۆشەگیری ڕەنگە تاکە ڕێگای دورکەوتنەوە بێت لە ئازاری مرۆڤەکان. مرۆڤەکان چەندین ڕێگا بەکاردێنن ،هەندێکجار دورکەوتنەوە لەئازار زاڵدەبێت و مرۆڤ بەوەندە سوکنایی دێت کە لەئازار دورکەوتۆتەوە.هەندێکجاریش خودی چێژ دەبێتە سەرچاوەی ئازار بۆیە مرۆڤ دەبێت ڕوبکاتە گۆڕینی پاڵنەرەکان ،یان باڵاکردنیان. ئەو وزە ی ژیانە کە پاڵنەرەکی سێکسی هەیە دەگۆڕێت بۆ شتی ماقوڵتر بەنمونە لەڕێگەی هونەرو داهێنان مرۆڤ چێژ دەبینێت و خۆ لەواقیع لادەدات.واتە تەکنیکی گۆڕینی پاڵنەرەکان . زوهد ،گۆشەگیری ،هونەر ئاین ،ئەشق،کار ،هەریەک بەجۆرێک ڕۆڵ دەبینن لە گۆڕین و کەنتڕۆڵکردنی پاڵنەرەکان و دورکەوتنەوە لەئازارو بەدەستهێنانی چێژ.

بەڵام بەدیدی فرۆید ئاین زاڵمانە تاقە یەک ڕێگا دیاری دەکات،لەڕێگەی تەقاندنی هۆش و پەرەدان بە مناڵگەرایی دەرونی ،جۆرە جیاوازەکانی خۆگونجاندن بچوک دەکاتەوە و یەک یاسا پێشنیاردەکات بۆ بەختەوەری کە لەگەڵ سروشتی مرۆڤ ناکۆکە.هیچ کات مرۆڤەکان ناتوانن بە یەک شێواز بەختەوەربن.دین تەکنیکەکەی کەمکردنەوەی بەهای ژیان و شێواندنی وێنای ژیانە و لەکەوەی وەیمەدا،و بەزۆری زەرداری سەردەکەوێت لە وەک یەکلەکردنی خەڵک تەکهەڵکشکردنیان لەوێنەیەکی دەستەجەمعیدا .ڕێگاکانی بەختەوەری زۆرن،وەلێ پێشنیارکردنی تاقە ڕێگایەک و سەپاندنی دەبێتە مایەی ئازارو بەدبەختی بە زۆر خەڵکی. مرۆڤ لە و پاڵنەرانەی کە کەنتڕۆڵکراون ،چێژی کەمتری دەست دەکەوێت،بەبەشبونیش ازاری کەمتر، بە پێچەوانەوە لە وپاڵنەرانە ی ڕامنەکراون چێژێکی چڕتر دەبینێت ،هەربۆیە بۆ بەشبونیش لەیان بە ئازارترە.ئەو ناکۆکییە ی نێوان پاڵنەرە ڕامکراو ڕامنەکراوەکان نهێنی ئەوەیە کە مرۆڤەکان ئارەزویان بۆ مادەسڕکەرەکان و شتە قەدەغەکراوەکان زیاترە وەک دەڵێن هەرچی مەمنوعە مەرغوبە.

مەحمود عەبدوڵڵا
سەرچاوە :شارستانیەت و ناکامیەکانی

ناساندنی کتێبی (لای کوردەکان بووم)… هیوا ناسیح

کتێبی لای کوردەکان بووم، بینەری خەباتێک بۆ ژیان (Ich war bei den Kurden, Augenzeuge eines Lebenskampfes) کە هی نوسەر و ڕۆژنامەنوسی ناسراوی ئەمسایی فریتس زیتە (Fritz Zitte) یە، ساڵی ١٩٨٠ لە ڤییەننا بە قەبارەی مامناوەند و ٢١٠ لاپەڕە بڵاوکراوەتەوە، وێنەی پێشمەرگەیەکی گەنج لەسەر بەرگەکەیەتی بە بڕنەوێکەوە. نوسەری ئەم کتێبە ساڵی ١٩٢٤ لەو وڵاتە لەدایکبووە و ساڵی ٢٠٠٧ کۆچی دوایی کردوە، ناوبراو بەوە ناسراوە کە ڕاپۆرتی ڕۆژنامەوانی نوسین و وێنەیی لە شوێنە پڕ لە قەیران و جەنگەکانەوە ئامادە کردوە و لە هەندێک تەلەفزیۆن و گۆڤار و ڕۆژنامە بەناوبانگەکانی ئەوکاتی وڵاتانی ئەوروپادا بڵاویکردونەتەوە، ئەم بەوە جیاواز بووە لە ڕۆژنامەنوسانی سەردەمەکەی، کە خۆی سەرکێشی کردوە و کام ناوچە جەنگ، کە شەڕ و نائارامی و خەبات و شۆڕشی تێدابووە خۆی بە هەر نرخێک بووە چۆتە ئەوێ و ماوەتەوە و ڕاپۆرتی مەیدانی ئامادە کردوە و چاوپێکەوتنی لەگەڵ کەسایەتی و کاراکتەرە دیارەکاندا ئەنجامداوە و دواتر بەشێوەی کتێب بڵاویکردۆتەوە، نمونە وڵاتانی وەک یەمەن، ئەنگۆلا، سورینام، نیگکەراگوا، نامیبیا، چاد، سودان، کەمبۆدیا، ئەفغانسان و کوردستانە، خۆی خاوەنی زیاتر لە ٢٠ کتێبە زۆربەیانی بەم جۆرە نوسیوە. وەک دەریشدەکەوێت هەمیشە پشتی خەباتگێڕان و گەلانی چەوساوەی گرتوە و ڕەخنەی لە چەوسێنەران، داگیرکەران و سیستمی سیاسی ناوچەیی و جیهانی گرتوە. تەنانەت رەخنەی لە سەرکردایەتی و کاراکتەرەکانی شۆڕشەکانیش گرتوە. ئەم بە خۆی و کۆڵەپشت و کامێرا و جانتایەکەوە ملیناوە و گوێی بە مەترسی و کێشە و گرفت و هەندێک جار گیانی خۆشی نەداوە!

لە پێشەکی کتێبەکەی (لای کوردەکان بووم) نامەیەکی کوردیی دەستنوسی سامی عەبدولرەحمان (سامی سنجاریی)، سکرتێری ئەوکاتی پارتی دیموکراتی کوردستان و دەقی ئەڵمانییەکەشی بڵاوکراوەتەوە، کە لە

١٠/١٥/ ١٩٧٩دا نوسراوە، تێیدا بە کورتی وەسفی ئەم نوسەر و ڕۆژنامەنوسانە دەکات و ئەمکارەی ئەو بۆ دەنگدانەوەی خەباتی کورد بەرز هەڵدەسەنگێنێت. بەڵام چیرۆکی نوسینی کتێبەکە بەوە دەستپێدەکات، کە نوسەر زۆر پێشتر زانیاری لەسەر کێشەی کوردەکان هەبووە و مەبەستی بووە سەردانی کوردستان بکات، لە نیوەشەوێکی پایزی ساڵی ١٩٧٩دا تەلەفونێکی لە پاریسەوە بۆ دێت، کە کوردێک پێی دەڵێت، گەر تۆ وەک جاران حەز دەکەی سەردانی کوردستان بکەیت ئەوا ڕۆژی چوارشەمە ئوتێلی فڵان لە شاری کۆڵنی ئەڵمانیا یەکتر دەبینین. ئەمیش ڕازی دەبێت و یەکتر دەبینن، دوای ئاشنابوون بە ئامانج و بیروبۆچوونی زیتە ڕازی دەبن هاوکاری سەفەرەکەی بکەن، پێدەچێت ئەمان سەر بە پارتی بووبێتن. ڕێک دەکەون کە ئەم بە فڕۆکە تا ئەستەمبوڵ بچێت و لەوێ ئەندامێکیان پێشوازی لێ بکات، بۆ ناسینەوەشی پێنج کرۆنییەکی کاغەزی پارەی ئەوکاتی سوید دوو لەت دەکەن و لەتێکی دەدەنە ئەم و لەتێکی دەنێرنەوە بۆ ئەوێ وەک بەڵگە. دیارە ئەم کارەی پارتی کردویەتی زۆر گرنگ بووە بۆ کاتی خۆی، کە دەنگی کورد نەگەیشتۆتە هیچ کوێ و دوای هەرەسی ١٩٧٥ وازانراوە کە خەباتی کورد کۆتایی هاتووە، زۆر کەم ڕۆژنامەنوس و نوسەران دەگەیشتنە ناو پێشمەرگە.

بە کورتی ناوبراو خۆی دەپێچێتەوە و سەرەتای مانگی ئۆکتۆبەری ١٩٧٩ دەفڕێت بۆ ئەستەمبوڵ و وەک ڕێککەوتون لە سەعات دووی نیوەشەو لە ئوتێلی دیڤان لە ئەستەمبوڵ دێن دەیبەن. کەسێک بە ناوی عومەر وەک وەرگێڕ و هاوسەفەر سەرەتا بە ئۆتۆمبیل بەرەو باشوری ڕۆژهەڵاتی تورکیا (باکوری کوردستان) و لەوێوە بۆ سنوری ئێران، دواتر لەگەڵ دووکەسدا بە ڕێگەی قاچاخ و بە سواری ئێستر بە سەر سنوری پڕ لە مەترسی مین و خاڵی سەربازی و شاخوداخ و ڕێگەی سەخت و کەندولەند، تا بە نایاسایی دەگەنە نێو خاکی ئێران و لای بارەگایەکی پارتی دەحەسێنەوە. دیارە ئێران ئەوکات دۆخێکی زۆر نائارام و بارگاوی بە شەڕ و شۆڕی کاتی ڕاپەڕینی گەلانی ئێران دژ بە شا و ناکۆکی نێوان ڕژێمی ئێران (خومەینی) و حزبە کوردییەکان بووە، ئەتمۆسفیرەکە زۆر نائاسایی و پڕ لە مەترسی و دڵەڕاوکە و بارێکی ئاسایشی ناجێگیر بووە، بە تایبەت بۆ ئەمێکی بیانی و ئەوروپی، کە تەنها قیزەی گەشتیاری تورکیای هەبووە و بە نایاسایی هاتۆتە ناو ئێرانەوە، بەڵام ئەم گوێی پێ نادا و لەسەر ئەوە سور دەبێت، کە بچێت بۆ سەرکردایەتی ئەوکاتی پارتی – قیادە مووەقەتە، وە چاوی بە سکرتێری ئەوکاتی پارتی بکەوێت!

پێشمەرگەکان ئەم تێیدەگەیەنن کە دوو ڕێگە هەیە، یەکێکیان ئەمینترە کە لەگەڵ مەفرەزەی پ.م کاندا و دوو سێ هەفتەی پێ دەچێت و بە پێیە، ڕێگەی دووەم بە ئۆتۆمبیلە و یەک ڕۆژ دەخایەنێت، بەڵام پڕ لە مەترسییە، چونکە دەبێت بە سێ خاڵی پشکنینی هێزەکانی سەر بە رژێمی ئیسلامیدا تێپەڕێن! دوای بیرکردنەوەیەکی زۆر زیتە بڕیار دەدات کەڵ ڕێگەی ئۆتۆمبیلەکە هەڵبژێرێت، هەرچەندە بۆ ئەمێکی ئەوروپی و بێ هیچ بەڵگەیەکی سەفەر و ڤیزەیەک، گەر بگیرێت بە دڵنیاییە بە پێی یاسای ئەوکاتی دەستەڵاتدارانی ئێرانی گولەباران دەکرێت! بە کورتی جانتا و کامێراکەی هەڵدەگرێت و لەگەڵ کۆمەڵێک پ.م دا، ئەمیش بەرگی کوردی دەپۆشێت و لەگەڵ ئەواندا بە لاندرۆڤەرێک بەڕێدەکەون! دوای ئەوەی بەڵ سەرکێشی بە هەر سێ بازگەکەدا تێپەڕ دەن، کەوەك خۆی دەڵێت ئەو چەند خولەکەی لە بازگەکاندا ئۆتۆمبیلەکەیان دەوەستاند لای ئەم کات بە ساڵێک دەڕۆیشت و وەخت بوو هەڵناسەش لەخۆی ببڕێت، لای ئێوارەکەی دەگەنە سەرکردایەتی حزبەکە، کە پێدەچێت ناوچەی ڕاژان بووبێت. لەوێ سامی عەبدولرەحمان دەبینێت، هەندێک دەحەسێتەوە و لە ژێر دەوار و چادرەکانیاندا دێت و دەچێت. پاش چەند ڕۆژێک لەسەر ویستی خۆی و بە پێشنیازی سامی لەگەڵ چەند مەفرەزەیەکی پ.م دا لە جەولەیەکدا دەڕوات بەرەو کوردستانی باشور، بۆ بینینی ڕەوشی ئەوێ، راپۆرت لەسەر کار و چالاکییەکانیان دەنوسێت. لە ڕێگا زۆر سەرما، برسێتی، شەوڕەو و بێخەوی و ماندوێتی و ساتی پڕ لەمەترسی دەبینێت، پاش ماوەیەک دەگەڕێتەوە بەرەو سەرکردایەتی، نیوەشەوێک پاسەوانێکی سامی بانگی دەکات بۆ چادرەکەی ئەو، لەوێ سامی دەڵێت: تۆ دەتەویست گفتوگۆیەکی ئارام و درێژم لەگەڵدا بکەیت و تۆماری بکەیت، ئێستا کاتم هەیە! ئەویش تۆمارکەر دەردەهێنێت و چاوپێکەوتنێکی باشی لەگەڵدا دەکات، کە دەقەکەی لە کتێبەکەیدا بڵاوکراوەتەوە. ئەم سامی وا دەناسێنێت: پێشمەرگەیەکی بێ جامانە، ئەندازیار و زمانزانێکی زیرەک و بەئاگا کە لە بەریتانیا خوێندوێتی و ژیاوە، سمێڵتاشراو (کە ئەوکاتە سمێڵتاشین لە نێو کورد بە گشتی و پێشمەرگەدا بەتایبەتی زۆر نامۆ بووە). وێنەیەکیشی لەگەڵ ناوبراودا لە بەرگی پشتەوەی کتێبەکەدا بڵاوکردۆتەوە. هەروەها وەک تیۆریسێن (مونەزیر)ی حزبەکەش باسی دەکات.

یەک لەو پرسیارەی سەرنجڕاکێشانەی لە گفتوگۆکەدا هاتوە، زیتە دەپرسێت: پارتی دیموکرات هەڵگری چ ئایدۆلۆجییەکی زانستی و سیاسییە؟ سامی لە وەڵامدا دەڵێت: شۆڕشەکەمان پێشکەوتووخوازانەیە. زیتە: بەڵام هەموو شۆڕشەکان وا ئیدیعا دەکەن؟ سامی: وایە، بەڵام من دەتوانم بڵێم لە پڕۆگرامی خۆماندا زۆر ئامانجی سۆسیالیستیمان

وەک خاڵ جێگیرکردوە…هتد. لە شوێنێکی تردا سامی دەڵێت: ئێمە جارێکی تر هەرگیز چەکەکانمان دانانێین، وەک ساڵی ١٩٧٥ و بە فەرمانی بارزانی کردمان، گەلی ئێمە بە خوێن باجەکەیان دا! لە شوێنکی تردا زیتە دەپرسێت: کامیان بۆ ئەم شۆڕشە گرنگترە، کەسایەتی سەرکردایەتی یان بیروباوەڕی سیاسی؟ سامی: بێگومان لە خاڵی یەکەمدا ئایدیۆلۆجی، چونکە شەڕکەران دەبێت بزانن بۆ چ ئامانجێک خەبات دەکەن…هتد. ئەوەی سەیرە سامی عەبدولرەحمان هەرچەندە وەک کەسێکی ڕۆشەنبیر و بەئاگا دیارە و قسەدەکات، بەڵام لە وڵامەکانیدا هیچ باسی حزب و لایەنەکانی تری کوردستانی باشور ناکات و ناویان ناهێنێت، وەک ئەوەی تەنها حزبی ئەوان لە مەیداندا بووبن. هەروەها ئاماژە بە ناکۆکی و خاڵی جیاوازیشیان لەگەڵ حزبەکانی تردا نادات، تەنها باسی حزبی دیموکراتی ئێران دەکات. وە وەک کەسێک دەردەکەوێت کە دەیەوێت لەسەر ڕێچکەیەکی نوێ خەبات بکەنەوە. بەڵام مرۆڤ تێی دەگات، کە پارتی باوەڕی بە فرەحزبی نەبووە.

زیتە لێرەو لەوێ لەگەڕانەکانیدا بەنێو پ. م و گوندەکاندا پرسیاری لە پ.م و لێپرسراو و خەڵکی سادەش کردوە، لە شوێنێکدا دەنوسێت: پیاوێکی سەرسپی پیری کورد لە گوندێکدا بە هێمنی و حەسرەتەوە گوتی: ئێمەی کورد گەلێکی نەناسراو و مەتەڵاوین، زۆر لاپەڕەی مێژوومان پڕ کردۆتەوە، بەڵام بەشێکی زۆری لاپەڕەکانی هەرگیز هەڵنەدراونەتەوە، بۆیە وەک ڕازونهێنی تا هەتایە دەمێنێتەوە!

پێدەچێت پاسداران پێیان زانیبێت کە ئەم هاتوە، بۆیە دوای ئۆتۆمبیلەکەیان دەکەون، ئەم کەڵ لەگەڵ پ.م کانی پارتیدایەو و پێدەچێت ناکۆک بن لەگەڵ پ.م حزبی دیموکراتدا لەوسەردەمەدا، کاتێک لەدەس هێزە ئێرانییەکە هەڵدێن بێئاگا دەکەونە نێو ئەو گوندانەی لە ژێر کۆنترۆڵی حزبی دیموکراتدایە و ئەوەندەی نامێنێت تەقە لەیەک بکەن و کێشە دروست بێت، بۆ ئەم سەختە تێبگات، هەردوولا کوردن و هەمان بەرگ و چەکیان هەیە بۆ دەبێ ناحەز و دژ بە یەک بن!

نوسەر بەشێکی کتێبەکەی تەرخانکردوە بۆ باس لە خەبات و سەرهەڵدانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان بە ناوی (ڕاپەڕینی کوردەکان) بە درێژی باس لە ڕاپەڕینی گەلانی ئێران و دواتر هاتنەسەرکاری خومەینی و دڕندەیی و تاوانەکانی رژێمی مەلاکانی ئێران دژ بە کورد و بێوەفاییان بەرامبەر خەباتی گەلی کورد دژ بە شا، کوشت و بڕ و گولەبارانکردنی گەنجانی کورد و …هتد دەکات. هەروەها باس لە نەدانی مافەکانی کورد

و سەرکوتکردنی کوردەکان دەکات. لە بەشێکی تردا بەدرێژی باسی دەزگای هەواڵگری ئێران لەسەردەمی شادا (ساواک) دەکات، کە چەند دڕندە و خوێنڕێژ و بێبەزەیی بوونە بەرامبەر ئازادیخوازان و زیندانییانی سیاسی کورد. ئینجا رەخنە لە ڕێکخراوە نێودەوڵەتییەکان و سەرۆکی وڵاتانی ئەوروپاش دەگرێت، کە بەوپەڕی ڕێزەوە و بێ بەرژەوەندی خۆیان پێشوازییان لە شا کردوە و دەستی شاژن (فەرەح زیبا) یان ماچ کردوە لە سەردانەکانیاندا.

لە بەشێکی تریدا بە درێژی باسی کوردەکانی باکور و چەوساندنەوە و دیکتاتۆریەت و خوێنڕێژی ئەتاتورک دەکات، کە ناوی کوردەکانی گۆڕی بۆ (تورکە شاخاوییەکان)، تەنانەت دەڵێت دیپلۆماتە ڕۆژئاواییەکان ئاگادارن کە بە فەرمانی ناوبراو زیاتر لە ٦٠٠ هەزار کورد کوژراون و سەربڕاون، کەچی ئەم بابەتە کە جینۆسایدە کەس لە ئاستی نێودەوڵەتی بەرزی ناکاتەوە و باسی ناکات!
لە گەڕانەوەیدا بە هەمان شێوە توشی چەرمەسەری و گرفتی زۆر دەبێت، لە ئێستر بەردەبێتەوە و دانێکی دەشکێت! لەگەڵ قاچاخچی فەرش و بەنایاسایی داخلی تورکیا دەبێتەوە بەڵام ئەوەی گرنگە بەلایەوە، سەرجەم نوسین و وێنەکانی گرتونی بە سەلامەتی لەگەڵ خۆیدا دەگەیەنێتەوە ئەوروپا.
دوا بەشی کتێبەکەی بە ناوی گرێکانی یان گرفتەکانی کوردەکان، هەڵسەنگاندنێکی جوانی بۆ شۆڕشەکانی کورد و خەباتەکەی کردوە، باس لە نەوت و بەرژەوەندی وڵاتانی جیهان و ڕێکخراوەکانی مافی مرۆڤ دەکات، ئەم جگە لە بێبەزەیی و دڕندەیی دوژمنان و یەکتربڕینی بەرژەوەندییەکانیان، باس لە بیرکردنەوە و ڕەفتاری دواکەوتوویی و عەشایری، ناکۆکی و ناتەبایی ناوخۆیی، یەکنەگرتویی، خۆخۆریی دەکات، کەوا سەرەڕای ئەوەی کوردەکان شەڕکەری باشن و کۆڵنەدەرن، ئەو هۆکارانە نەیهێشتوە بە ئامانج بگەن. ئەم (دووبەرەکی) وەک قەدەر یان نەفرەتی کوردەکان باس دەکات کە لێیمان نابێتەوە. دیارە ئێوەش هاوڕامن کە ناوبراو تەواو پێکاوێتی.
هەر لەو بەشەدا دێتە سەر کۆنگرەی نۆیەمی پارتی، کە لە مانگی نۆقەمبەری ١٩٧٩ لە ئێران سازکراوە، جا نازانم خۆی ئامادەبووە یان نا، بەڵام ڕووداوەکانی نێو کۆنگرەکەی بەوردی تۆمار کردوە، باس لە ناکۆکییەکان دەکات کە وەک دوو باڵ دەرکەوتوون، باڵی ماڵی بارزانی باوک و باڵی سامی عەبدولڕەحمان، تەنانەت دەڵێت کاتێک ئیدریس بارزانی لە نێو کۆنگرە داوا دەکات هیچ پشتیوانییەکی کوردەکانی ئێران نەکرێت لە شەڕیاندا دژ بە خومەینی، دەنگ بەرز دەبێتەوە و ئامادەبووان ئەمە وەک (ناپاکی) بەرامبەر بە

براکوردەکانیان دەبینن، دەشێت کێشەکان زیاتر خەتای ئیدریس بارزانی بووە نەک (مەسعود)، کە گوتراوە ئەوە خۆفرۆشتنە بە خومەینی…هتد. لەوێدا زۆر زەڵمی شا کراوە و هەڵوێستی خومەینی بۆ هاوکاریی پەنابەرانی عێراقی کورد لە ئێراندا بەرزنرخێنراوە. دەنوسێت، لەسەر ئەمانە سامی عەبدولڕەحمان و نۆ لە ئەندامانی سەرکردایەتی کشاونەتەوە لەو سەرکردایەتی و وەک ئەندامی سادە ماونەتەوە.

ئەم راپەڕینی رۆژهەڵاتی کوردستان و ئازادبوونی بەشێکی ئەوێ وەک دەرفەتێکی زێڕین بینیوە، بۆیە لای وابووە کە دەبێت بە هەموو پشتیوان و هاوکاریان بن، تا ئەم دەرفەتە لەدەست نەدرێت، کە بۆ هەموو کورد گرنگە. تەنانەت دەنوسێت: هەرچەندە بارزانی باوک پیربووە، وەک رەمزە و رێزێکی زۆری لەنێو کوردەکاندا هەیە، بەڵام کوڕەکانی بەم هەڵوێستەیان، مەبەست لە پشتیوان نەکردنی کوردەکانی رۆژهەڵاتە، دووەم هەڵەی کوشندە دەکەن، دوای چەکدانانی ١٩٧٥ کە نوسەر بە (تەسلیمبوون) باسی دەکات. لە کتێبەکەشیدا خاڵی نۆیەمی بەیانی کۆتایی کۆنگرەی بە ئینگلیزی و ئەڵمانی بڵاوکردۆتەوە کە داوا لە حدکا و رژێمی ئێران دەکات بە گفتوگۆ کۆتایی بە شەڕ بهێنن.
ئەم کتێبە وەک سەرچاوەیەکی مێژووی نزیکی خەباتی کورد گرنگی و بایەخی خۆی هەیە، هەرچەندە ئەوە جێگەی رەخنەیە، کە هیچ باسێکی لەو حزب و گروپەکانی تری ئەو کاتی باشوری کوردستان نەکردوە، وەک یەکێتی، پاسۆک و حزبی شویعی و …هتد، بەڵام پێم وایە گرنگە وەربگێڕرێتە سەر زمانی کوردی، بەتایبەت کە نوسەر کەسێکی بیانییە و بێلایەنانە ڕووداو و هەڵوێستەکانی نوسیوەتەوە.

سەرچاوە: Ich war bei den Kurden – Augenzeuge eines Lebenskampfes; Sitte, Fritz; Verlag Styria, 1980, Austria, ISBN: 3222112630

خوێن دەگری… جەلال عەبدوڵا ساڵح

…

بۆ ئەوەی پێبکەنێت
باخ ی مر□ق
چەم دەکەمە کۆڵم
بۆی دەبەم
وازم هینا لە یاری دووگۆڵی
لەبەر ئەوەی پیری هات بە میوانیم
بانگم دەکەن، دەچم بۆ لایان
ک□م□□ک هاوڕێی باشن
لەسەر کورسی ڕازیکردنیان دادەنیشم
چەپڵەی سەرکەوتنیان بۆ لێ ئەدەم.
پزیشکەکەم کێشەکەی گەورە کردم
ئیتر گۆشتی بەراز ناخۆم
ماڵە دراوسێکەمان خەڵکی ئۆکرانیایە
هەموو ساڵێک
لە ڕۆژی کەنەدا بانگم دەکا
دەچم بۆ لای گوێدەگرم
لە قسەو ئاوازی گۆرانییەکانیی
پیی دەڵێم:

- سپاست دەکەم!
  لەو ڕۆژەوە چەقۆ و مل
  یەکتری دەناسن گۆشت ناخۆم.
  حەزم لە ترێ یە!
  چوارساڵە شەراب ناخۆمەوە
  ل□ بەرخاتری سرووشت
  شووش□ یەکم لە ڕەنگی بەلاڵووک
  لەسەر ڕەفەکەم داناوە
  چونکی دیاری کچەکە کوژراوەکەی هاوڕێمە.
  لە ئەفغانستان شیعرێکی سووتان
  قاچێکیان قرتان
  لە دووای نان خواردنی بەیانییان
  هەتا (مەندێلا)
  ئازاد کرا

د□ژانە سەر شەقامەکان
لە (ئەفریقا)
(کوردەکان)
کۆترێکیان وا لە (قەفەس) دا
فیشەکی پێوەدەنێن
کەسوکارەکەم
سووپای (تورک)ەکان کوشتییان
ئەوکاتەی کە (لینین)
هاورێی (ئەتا) بوو
لە تۆرۆنتۆ
چوار کرێکاری ئەستەمبوڵ ی
کارم لەگەڵ دەکەن
مناڵەکانییان (کورد)ی زانن
پیاوێکی (ئێران)ی
بۆنی خوێی(زرێبار)ی لێدێت
(قاتل)ی ماسی□ کوژراوەکانی دووای کارەساتی ١٩٧٩رە
لەوێ ئاو ڕاویناوەو
لێرە سوورەماسی دەفرۆشێت
هەموو مانگێک دەچم بۆلای
ئەو باسی (ڕەفسنجان)یم بۆ دەکات
من جەلادەکانی وڵات
ئەو کابرایەی ناوی (ئەنفاڵ) بوو
خەڵکی(ڕووتبە) بوو
(کورد) ێک بووە چاوساغی
بەزۆر دایکم یان نارد بۆ لافاوی(ئەنفال)
کەچی خاڵۆم کتێبەکەی باپیری
لەسەرو ڕەفەکەی ژوورسەری
داناوە بۆ چاوەزاری
لێرە بێکاری مرۆڤ ڕادێنێت
ببێتە سەگی کۆ□انەکانی شار
لەم سەرزەمینی لە یەکتری دابڕا نە
لە ماڵی هەر مرۆڤێکی نامۆ
وردە شووشەی ژیان ڕژاوە
خوێن دەگری
کەس نایبیسێت!

قوتابیانی ریزی دواوە، قوتابیانی سزا دراو… عیسا بێتانی

(زۆرم خوێندبوو مامۆستا هەڵینەستاندم)… (دەست هەڵدەبڕم مامۆستا نامبینێت)… (مامۆستا هەڵمناستێنێتە سەر تەختە)، ئەوانە چەند دەستەواژەیەکن کە قوتابیانی دواوەی هۆبەکانی خوێندن پێوەی گیرۆدەن، ئاخۆ دەبێت دەبێت تا چەند لەبەرامبەر ئەو گوشارە دەروونییە خۆیان بۆڕابگیرێ و تووشی بێهیوایی نەبن.

لەوەتی لە بیرمانە (لەسەردەمی حکوومەتی بەعس و دوای راپەڕینی خەڵکی کوردستانیش) دیاریکردنی شوێنی دانیشتنی قوتابی لەنێو هۆبەدا لەسەر چەند بنەمایەك بووە، ئەگەر رەچاوی رێنماییەکانیش کرابێت ئەوا زیاتر لایەنی تەندروستی لەبەرچاو گیراوە و ئەو قوتابییانەی کێشەی بینین یان بیستن یان باڵایان کورت بووە هێنراونەتە پێشەوە و لە ریزی یەکەم دندراون کە هەڵسوکەوتێکی راستی زانستیی و پەروەردەیی و مرۆڤانەیە.

پسپۆر و شارەزایانی بواری پەروەردەیی هاوڕان لەوەی شوێنی دانیشتنی قوتابی کاریگەری بەسەر ئاستی زانستی قوتابییەوە هەیە، بۆیە دەبێت بە بایەخەوە ئەو بابەتە پلانی بۆ دابڕێژرێ و وەکو هەر لایەنێکی دیکەی پەیوەست بە پرۆسەی پەروەردەیی پشتگوێ نەخرێ، تەنانەت کۆنترۆڵکردنی ژینگەی پۆلیش وا دەخوازێت کە بە تێڕوانینێکی زانستییەوە کار لەسەر دیاریکردنی شوێنی قوتابیان بکرێ کە لایەنی پەروەردەیی و شێواز و هەڵسوکەوتی مامۆستا؛ هەروەها ئاستی پرۆگرامی خوێندن و گرفتە کۆمەڵایەتییەکانیش جاریوا بوونەتە بەشێك لەخواستی قوتابی تاکو زیاتر ئارەزووی دانیشتن لەڕیزی دواوە بکات و خۆی لەچاوی مامۆستا بدزێتەوە و لە بەشداریکردن لە وانەدا خۆی بەدوور بگرێت.

توێژینەوەیەکی ئەڵمانی ئاشکرای کردووە کەوا ئەو قوتابییانەی لەریزی پێشەوە دادەنیشن بە بەراورد بە هاوڕێکانیان کە لەدواوەن؛ باشتر فێر دەبن. ئەو توێژینەوەیە لەهەمان گۆشە نیگاوە باسی لەوە کردووە کە هەمووان لەو بڕوایەدان قوتابییانی ریزی پێشەوە زیر و

زیرەکترن و لەبەرامبەریشدا ئەوانەی لەدواوە دادەنیشن قوتابی تەمبەڵن و دەیانەوێ خۆیان لە پرسیارەکانی مامۆستا بشارنەوە و حەزیان بە یاری و سەرقاڵکردن و نانەوەی گرفتە لەنێو هۆبەی خوێندن، لەگەڵ ئەوەشدا ئەو توێژینەوە زانستییە سەلماندویەتی کەوا ئەو قوتابییانەی راستەوخۆ لەبەرامبەر بۆردی نووسینی هۆبەن لەڕووی فێربوون و بەشداریکردن لە ئاستێکی بەرز و باشترن.

فریدریك بلۆم کە ئەندامێکی تیمی ئەو توێژینەوەیەیە، دەڵێت:(ئەگەر بمانەوێت هەمووان بە یەکسانی سوود لە کرداری فێرکردن وەرگرن ئەوا پێویستە ماوە ماوە جێگۆڕکێ بە قوتابیان بکرێ و شوێنیان بگۆڕدرێ… وا پێویست دەکا حەفتانە شوێنی قوتابیان بگۆڕدرێ تاکو بەپێی ژمارەی قوتابیانی هۆبەکە هەمووان چانسی دانیشتن لەڕیزی پێشەوەیان بەر بکەوێت و وەکو یەك فێر ببن و تێکڕا خۆیان بە زیرەك و ژیر ببینن).

سەرکەوتنی پرۆسەی فێرکردن و بەرزبوونی ئاستی زانستی قوتابیان هەمیشە بەوە دەپێودرێ کەوا قوتابیان تا چەند لە پەیوەندیی و بەشداریکردنی بەردەوامدان لەگەڵ مامۆستا، ئەو قوتابیانەی بەهۆی بێ پلانی کەوتۆنەتە ریزی دواوەی هۆبە بیرۆکەیەکی وایان لەلادا دروست دەبێت وەکو ئەوەی سزا درابن یانیش جێی گرینگی مامۆستا نەبن و چاوی مامۆستایان لەسەر نەبێت… ئەو قوتابییانە تووشی نائومێدی دەبن کە چەندین جار خوازیاری بەشداریکردنن لە بابەتەکانی وانە و بەهۆی دووریی و نادیدەگرتنیان لەلایەن مامۆستاوە دەرفەتی ئەوەیان بۆ ناڕەخسێت، بۆیە دواجار ئارەزووی ئامادەکردنی ئەرکەکانیان نامێنێت و خۆیان وەکو کەسی پشتگوێخراو دەبینن و مرۆڤی شەرمنیان لێ دروست دەبێت کە بوێری قسە و گفتوگۆیان نەبێت… ئەوەش دەرەنجامێکە کەوا کەس حەزی پێ ناکا!

لەڕووی دەروونیشەوە ئەو قوتابییەی بە درێژایی ساڵی خوێندن لە دواوە و لەتەنیشت دیوارێك دادەنیشدرێت هەست بە پەراوێزخستن دەکا و خواستی لەسەر خوێندن نامێنێت و ئاستی فێربوونی لاواز دەبێت.

مامۆستایەکی وڵاتی میسر کە شێوازی جێگۆڕکێی قوتابیانی تاقیکردۆتەوە دەڵێت:(ڕێگایەکی بەسوود و ئاسانە، بەوە قوتابیان بە یەکسانی فێر دەکرێن و لەڕووی دەروونییەوە کەس خۆی بە فەرامۆشکراو نازانێت).

هەروەها سەبارەت بە کاریگەری ئەوە لەسەر قوتابی، ڕۆماننووسی میسری مستەفا عەبدولعەزیز، لە ڕۆمانی (دوا پەیام)دا باس لە سەردەمی خوێندن دەکات و دەپرژێتە سەر ئەوەی کە زۆرینەی قوتابیان و ماڵباتەکانیشیان پەرۆشی ئەوە بوون کە منداڵەکانیان چانسی ئەوەیان هەبێت لە ریزی پێشەوەی هۆبەدا دانیشن لەبەر ئەوەی هەردەم

خەڵکی وا تێگەیشتوون کە ئەوانەی لە رەحلەی یەکەمن زیرەکترین و سەرکەوتووترینی پۆلن. لەمڕووەوە لە بڕگەیەکی ئەو ڕۆمانەدا دەڵێت:(تەنها بەشێك لە قوتابیان خۆیان پێیانخۆش بوو لە دواوە دانیشن، ئەویش بەهۆی ئەوەی خاوەن جەستەیەکی گەورە بوون… ئەوان بەخۆیان دەیانزانی کە لەو ئاستەدا نین شەڕ و کێبڕکێ لەسەر رەحلەی ریزی پێشەوە بکەن. دەیانویست لەچاوی مامۆستا دوور بن و بۆ ئەوەی کەس بیانبینێت هەرچیان بوێت بیکەن… تەنانەت ئەگەر بیانەوێت بۆ خۆیان بشنوون).
غانم خەلیل کە ڕۆماننووس و دەرچووی زانکۆی مووسڵە ئەویش لە یادداشتەکانی خۆیدا بە شانازییەوە باس لەوە دەکات کە هەمیشە لە قوتابخانە لە ریزی پێشەوە دادەندرا، ئەو دەڵێت:(لە ناوەندی حەدبای کۆن، کە خۆشترین ساڵەکانی تەمەنم تێیدا بەسەر برد… هەمیشە لەبەرچاومە وەکو ئەوەی دوێنێ بووە، گۆڕەپانەکەی… تەنانەت تۆزی تەباشیرەکەی کە بەسەرمدا دەڕژا لەبەر ئەوەی لەهەموو ئەو پۆلانەی ئەو قوتابخانەیە کە تێیدا خوێندم لە رەحلەی یەکەم دادەنیشتم).
زۆرجار نادادیی لە دیاریکردنی شوێنی قوتابیان و قۆرغکردنی رەحلەی پێشەوە بۆ بەشێك (کە دەکرێ منداڵی مامۆستایان بن) دەبێتە بیرەوەرییەکی ناخۆش و ئەو مرۆڤانە تاکو گەورەش دەبن بە هەستێکی ناخۆش بیریان دەکەوێتەوە، لەمڕووەوە لە زۆر کەس گوێبیستی ئەوە بووینە کە خەونیان بەوە بینیووە لە ریزی پێشەوەی هۆبەدا دانیشن بەڵام هەرگیز ئەو خەونەیان بۆ نەهاتۆتە دی).

شیوعی… عەبدولسەتار نور عەلی…
و/ ئەحمەد رەجەب

لە گیرفانی شیوعییەك دەگەرێم
بۆ بڵاوكراوەیەكی نهێنی ،
باس لە هەژارانی جیهان
لە كرێكاران ،
حوتیاران ،
هەر كەسێك زەحمەتدەكێشێ بكات ،
بۆ ئەوەی پاروكەی* لە
ئاوێكی خاوێن كە وشك نا بێت بخوسێنێت ،
بۆ ئافرەتێك دەگەرێم
لە بێستانێكی سەوزدا بەختەوەر بێت ،
بۆ منداڵ□ان
لە گۆرەپانەكانی گێڵگەی گوڵاندا ،
لە پێناو نیشتمانێكی ئازادو بەختەوەردا.
بۆ قیرشێكی(1) رەش ،
گڵای زەرد (2) ،
كە لە زەلكاوا (3)اتێگلاون (4) مەگەرێ
لە چەقویەك لە پشتی پشتەوە ،
لە نیشتمانێكی پشت ستوونەكانی(5) زیندانەوە!

6/4/2022عەبدولسەتار نور عەلی**
و/ ئەحمەد رەجەب
6/4/2022

** شاعری گەورەوناسراو
تێبینی :
*مەبەست نانە رەقەی هەژارانە.
(1)پارەوپوولی توركیە لە كاتی سوڵتانەكانی عوسمانلی بەكار هاتووەو، هەروا لە میسریش بە كارھێنراوە.
)2) مەبەست لە پروپاگەندەی روو زەردە كە هەمیشە هاشەوهوش دەكات و رووداوەكان گەورە دەكات و،رەنگی زەردیش لە عورف وعادەتی كۆمەڵایەتییەوە، دەستەواژەیەكە بۆ كاری خراپ و شتی بێ قیمەت.

(3) قووڕو لیتە وپیسی.
(4) وزە وەردەگرێت
(5) لە دەقە عەربییەکە تەنها ستوونە بەبێ زیندان.